

FOOKUSGRUPIUURING TULEOHUTUSEST

KVALITATIIVUURINGU ARUANNE

Tellija: Siseministerium

Teostaja: Saar Poll OÜ

TALLINN

Oktoober 2013

SISUKORD

1.	UURINGU METOODIKA	3
2.	UURINGU PÕHITULEMUSED	5
	Kokkupuuted tulekahjuga	5
	Spontaansed teadmised tuleohust.....	6
	Teadmised tulekahju arengu kiirusest	6
	Suitsetamine.....	8
	Lahtise tule kasutamine.....	9
	Elekter ja elektriseadmetega kaasnevad ohud	10
	Toidu valmistamine	11
	Kütmine ja küttekolded	14
	Suitsuandur.....	16
	Vanemate inimeste abistamine.....	19
	Tegutsemine tulekahju korral	20
	Info saamine ja täiendava teabe vajadus	22
	Varasemad kampaaniad	25
	Üldised ootused tuleohutuse kampaaniatele	26
3.	KOKKUVÕTE	30
	Teemasid täiendavateks uuringuteks.....	31
LISA 1.	Vastajate profiil.....	32

1. UURINGU METOODIKA

Sotsiaal- ja turu-uuringute firma Saar Poll viis septembris 2013. aastal Siseministeeriumi tellimusel läbi tuleohutuse teemalise uuringu, mille eesmärgiks oli selgitada välja, millised on valitud sihtrühmade esindajate teadmised tuleohutusest, milline on nende käitumine antud valdkonnas ning millised on tuleohutuse alase info saamise kanalid. Samuti oli uuringu eesmärgiks kavandatava tuleohutuse kampaania materjalide testimine sihtrühmade hulgas ning tagasiside ja võimalike muutmissetepanekute saamine.

Uuring viidi läbi kvalitatiivmeetodil. Kvalitatiivuuringu eesmärk ei ole koguda statistilise üldistusvõimega infot.

Andmete kogumiseks toimus kokku 6 fookusgrupidiskussiooni ning 8 individuaalset süvaintervjuud. Igas fookusgrupivestluses osales 6-8 inimest. Fookusgrupiarutelude orienteeruvaks kestuseks oli 1,5-2 tundi. Vestlused viisid läbi professionaalsed moderaatorid eesti või vene keeles. Individuaalsed süvaintervjuud korraldati vastajate kodudes ning need vältasid keskmiselt 50 minutit kuni 1 tund.

Kokku viidi läbi 6 fookusgrupivestlust ja 8 süvaintervjuud järgmise struktuuri alusel:

Sihtrühm	Koht ja aeg	Osalejate arv	Intervjuu keel
Fookusgrupp 1A: 51-70-aastased mehed, eestlased, Lõuna-Eesti elanikud, kellel on kodus keskküte	19. september 2013 Valga	7	Eesti
Fookusgrupp 1B: 51-70-aastased mehed, eestlased, Lõuna-Eesti elanikud, kellel on kodus ahiküte	19. september 2013 Puhja	6	Eesti
Fookusgrupp 2A: 51-70-aastased mehed, vene keelt peamise suhtluskeelena kõnelevad Ida-Virumaa elanikud, kellel on kodus keskküte	26. september 2013 Narva	6	Vene
Fookusgrupp 2B: 51-70-aastased mehed, vene keelt peamise suhtluskeelena kõnelevad Ida-Virumaa elanikud, kellel on kodus ahiküte	26. september 2013 Kohtla-Järve	7	Vene
Fookusgrupp 3: 34-45-aastased eesti keelt peamise suhtluskeelena kõnelevad Tallinna ja Harjumaa elanikud	17. september 2013 Tallinn	6	Eesti
Fookusgrupp 4: 34-45-aastased vene keelt peamise suhtluskeelena kõnelevad Tallinna ja Harjumaa elanikud	24. september 2013 Tallinn	8	Vene
Individuaalsed süvaintervjuud: Naised vanuses üle 70 aasta, eesti keelt peamise suhtluskeelena kõnelevad Tallinna ja Harjumaa elanikud	17. september -27. september 2013 Vastaja kodus	8	Eesti

Respondendid valiti gruppidesse nn. lumepallimeetodil, kasutades uuringufirma Saar Poll üle-Eestilist küsitlejatevõrku.

Fookusgrupid 1A,1B, 2A, 2B ja süvaintervjuud keskendusid inimeste käitumisele, teadlikkusele ja hoiakutele tuleohutuse valdkonnas ning info saamise kanalitele. Vähemal määral käsitleti neis gruppides ka varem toimunud tuleohutuse kampaaniaid, selgitamaks, millesed visuaalreklaamid on vastajatele kõige enam meelde jäänud ning kui efektiivseks ja vajalikuks selliseid reklaame peetakse. Fookusgruppide 3 ja 4 keskeks teemaks oli Siseministeeriumi poolt kavandamisel oleva tuleohutuse alase teavituskampaania materjalide testimine. Vähemal määral käsitleti neis gruppides ka inimeste tuleohutuse alast käitumist.

2. UURINGU PÕHITULEMUSED

2.1. Teadmised tuleohutusest

Kokkupuuted tulekahjuga

Nii fookusgruppide kui süvantervjuude alguses küsiti vastajatel, kas neil on olnud kokkupuuteid tulekahju või selle ärahoidmisega. Pärimise eesmärgiks oli välja selgitada, kas tulekahju kogemus on inimeste suhtumisi tulega ümberkäimisel muutnud hoolikamaks. Enamikel sihtgruppide liikmetel on tulekahjuga/tuleohtliku olukorraga ühel või teisel moel kokkupuuteid olnud. Kõige vähem sarnaseid kogemusi oskas välja tuua üle 70-aastaste naiste sihtgrupp.

51-70-aastaste hulgas omavad mitmed uuringus osalejad tulekahju või tulekahju ärahoidmise kogemusi. Lisaks isiklikele kogemustele mainitakse ka lähedaste pereliikmete või tuttavatega juhtunut või tulekahjusid, mida on satunud nägema või millest ollakse kuulnud. Selle vanusegrupi esindajad toovad nähtud tulekahjude põhjustena kõige sagedamini välja elektriseadmete rikkeid või elektriseadmete hooletut kasutamist, hooletust toidu valmistamisel ning lahtise tule kasutamisel. Venekeelses Ida-Virumaa fookusgruppides märgitakse kokkupuuteid ka süütamise, bensiini isesüttimise ning hooldamata või valesti ehitatud ahiküttesüsteemi tõttu tekkinud tulekahjudega. Lisaks märgitakse veel erinevatel põhjustel alguse saanud tuleohtuolukordi väljaspool kodu.

R6 (Valga): *Mul ükskord oli, et andur hakkas mul tööle, pannkooke või mis ma tegin, eks veidi olin võtnud ka, hakkas seal üleval üürgama. Pannil juba põles, aga sain õigel ajal jaole.*

R4 (Narva): *Ma tulin jalutuskäigult koju tagasi ja panin pliidile kala soojenema. Niikaua, kui telekat vaatasin, jäin magama. Hiljem, kui abikaasa mind üles äratas, korter oli tossu täis.*

Tallinnas ja Harjumaal elavate 35-45-aastaste hulgas on mitmetel osalejatel samuti kokkupuuteid tulekahjudega või tuleohu olukordadega. Eestikeelses grupis mainitakse juhtumeid, mis olid tingitud hooletusest toidu valmistamisel, lahtise tule kasutamisel või elektriseadmete rikestest. Venekeelses grupis märgitakse tekkinud tulekahjude põhjustena samuti elektriseadmete rikkeid või hooletut kasutamist ning hooletust toiduvalmistamisel.

R4 (Tallinn, vene): *Mul oli juhus, vahetasin ühele naisterahvale pistiku ja see põles maha aasta pärast. Tuli välja, et vanades 5-kordsetes majades toas oleva pistikupesa juurde oli ühendatud pesumasin köögist, triikraud jne. Ja kõik oli ühe juhtmega.*

R7 (Tallinn, vene): *Tulekahjusid ma ei ole näinud, vaid nende tagajärgi. Kõrvalmajades olid tulekahjud, kus hukkusid lapsed. Selline õnnetus, ise ei ole näinud, vaid hiljem nägin musti aknaid.*

Üle 70-aastaste Tallinnas ja Harjumaal elavate uuringu raames süvaintervjuudel osalenud naistel isiklike kokkupuuteid tulekahjuga ei ole, kuid üks osaleja on aasta tagasi näinud naabrite kuuri põlengut. Selle tulekahju tekkepõhjust intervjuul osaleja ei teadnud.

Spontaansed teadmised tuleohust

Lisaks isiklikele kokkupuudetele paluti uuringus osalejatel nimetada veel erinevaid põhjusi, millest võiks kodustes tingimustes tekkida tulekahju. Üsna ootuspäraselt ilmneb erinevus ahi- ning keskküttega kodudes elavate vastajate puhul. Need vastajad, kellel on kodus ahiküte, märgivad esimeste spontaanselt tekkivate seoste hulgas ära ahju või pliidi kütmisega seostuvad ohud, keskküttega majades elavad vastajad teevad seda enamasti aga ainult juhul, kui neil endal on varasemas elus olnud kokkupuuteid ahiküttega.

51-70-aastased toovad võimalike tulekahju põhjustena välja kõige sagedamini suitsetamise ning põleva sigaretiga magama jäämise, elektriseadmete rikkeid, hooletuse ahjukütmisel või hooldamata küttesüsteemi ning hooletuse toidu valmistamisel. Valga grupis seostatakse tulekahju tekke põhjuseid ka alkoholiga, aga ka üldisema hooletuse või väsimusega. Võimaliku tuleohu põhjusena märgitakse ka äikest.

Üle 70-aastaste naiste grupis nimetatakse kõige sagedamini võimalike tulekahju põhjustena suitsetamist, lahtise tule kasutamist ning toidu valmistamist. Ahiküttega majades elavad vastajad toovad ka selles sihtgrupis alati välja ahju kütmisest tulenevaid ohte. Mõned vastajad märgivad eraldi põhjusena alkoholi ja selle tarvitamisest tulenevat lohakust. Ühes süvaintervjuus esineb ka arvamus, et kui kodus lahtist tuld ei kasutata ega suitsetata, siis tuleoht puudub. Elektriseadmeid mainitakse võimaliku tulekahju põhjusena selles grupis harvemini.

Üle 70-aastaste naiste sihtgrupis meenuvad esimesena ka vanemate inimeste hooletuks muutumine ning tähelepanu kadumine kui võimalikud tulekahju tekkepõhjused. Mitmes intervjuus jääb kõlama vastaja hirm ka ise muutuda kõrgemas vanuses tuleohutuse seisukohast hajameelsemaks ning abitumaks, kuid seni seda ükski vastaja enda puhul väga suureks probleemiks ei hinnanud. Üks vastaja leiadis aga vastukaaluks, et tuleoht on hoopis nooremate inimeste probleem, mis kaasneb lohakusega, ning vanematel, korralikel inimestel seda ei esine.

R3 (süvaintervjuu): *No ma ei tea, ma arvan, et minu korteris ei olegi seda võimalust, sest ma ei suitseta, ma ei kasuta tikke. /---/ Ja elektripliit on ja mul ei ole nagu mingit tuleohtu selles mõttes.*

R2 (süvaintervjuu): *Ma arvan, et kui vanemad inimesed on üksinda kodus ja nad peavad ahju- pliiti kütma, siis on kõige kardetavam see, kui inimene ei ole enam füüsiliselt või vaimselt tasakaalukas. Kui ta unustab liiga palju või kui tal terviserike on – ta võib kukkuda, tuli võib kuidagi laiali minna – ja see ongi kõige ohtlikum.*

Vastuseks küsimusele, mida inimesed on oma kodus teinud tuleohutuse tagamiseks, meenuvad uuringus osalejatele suitsuanduri paigaldamine, elektriseadmete, mida parasjagu ei kasutata, vooluvõrgust välja tõmbamine, lahtise tule jälgimine selle kasutamisel (küünal), ahjukütmisel tuleohutusnõuetest kinnipidamine ning regulaarne küttesüsteemi puhastamine ahikütte puhul. Samuti märgitakse fookusgruppide ja süvaintervjuude käigus, et tuleohutust silmas pidades ei jäeta toitu pliidi peale järelvalveta.

Teadmised tulekahju arengu kiirusest

Teadmised tulekahju arengu kiirusest on erinevates sihtgruppides erineval tasemel, kuid reeglina teatakse, et tuli levib kiiresti ning tulekahju korral ei ole aega pikalt tegutsemiseks.

51-70-aastaste eestikeelsetes gruppides leitakse, et tulekahju inimestele eluohtlikuks muutumise aeg sõltub sellest, mis (milline materjal) põleb ning kohapealsetest tingimustest. Üldiselt arvamused erinevad: leitakse, et võib kuluda 1 minut, 3-4 minutit, 10-12 minutit, kuni pool tundi. Esineb ka arvamus, mille kohaselt võib tuli mõnikord hõõguda mitu päeva.

R1 (Puhja): Kunagi tegime katset, panime ühe vana maja põlema ja 14 minutit kulus selleks, et leegid laest välja pääsesid. Oleneb, mis seal põleb, võib kuluda 1 minut, võib pool tundi.

R2 (Puhja): See seostub 10-minutilise reageerimiskiiruse momendist, mil leek hüppab 200 kraadi pealt 1000 kraadini ja rohkemgi, see on umbes 10-12 minuti pärast põlengu algust. Siis läheb tõsiseks, enam kuumust välja ei kannata.

R4 (Valga): Paar-kolm minutit. Kui selle ajaga maha ei jõua suruda, pole päästa midagi enam.

51-70-aastaste venekeelsetes gruppides ei osata konkreetset ajavahemikku tulekahju eluohtlikuks muutumise kohta välja pakkuda ning öeldakse, et see sõltub ümbritsevast keskkonnast ja tingimustest ning sellest, mis põleb. Üks osaleja on aga teadlik sellest, et tulekahju korral on aega inimeste päästmiseks viis minutit.

R1 (Narva): Tulekahju levib viie minutiga. Mul oli korterinaaber, kes suitsetas. Öhtul jäi purjus olles magama. [Põlev] sigaret kukkus diivanile. Juba viie minuti pärast hakkas tugevasti tossu tulema. Seega kõik sõltub sellest, millest tulekahju algab.

Tulekahju arengu osas paistavad kõige teadlikumad olevat 35-45-aastased eestikeelses grupis osalejad, kelle sõnul väljub tuli kontrolli alt 5 minutiga.

R1 (Tallinn, eesti): 5 minutit ma pakun.

R5 (Tallinn, eesti): See on selline standard, millest räägitakse praegu.

35-45-aastaste venekeelses grupis tuuakse välja arvamus, et 10 minutiga jõuab terve korter maha põleda. Samuti leitakse, et tulekahju eluohtlikuks muutumine sõltub sellest, mis toas on ning mis konkreetset süttib. Seetõttu ei osata ka täpselt ajavahemikku öelda.

R6 (Narva): Ei tea, kui mitu minutit, kuid arvan, et väga lühike aeg.

Üle 70-aastaste naiste süvaintervjuude sihtgrupis ei oska osalejad enamasti välja pakkuda konkreetset ajavahemikku, mille jooksul muutub tulekahju inimestele eluohtlikuks. Öeldakse vaid, et tuli muutub eluohtlikuks „väga kiiresti“. Vaid üks uuringus osaleja sellest sihtgrupist julgeb välja pakkuda konkreetse vahemiku, arvates, et tuli muutub eluohtlikuks 10 minuti jooksul.

R6 (süvaintervjuu): Ma ei tea seda öelda, minu meelest on ta kohe kole, esimesest hetkest.

R4 (süvaintervjuu): Ma arvan, et see on mõne, kümne... Kümne minuti jooksul juba, oi jumal, seal ei ole mingisugust... Tuli läheb nii kiiresti. /---/ Ja kui veel juhtub kuskilt lahti olema ja tõmme mingisugune, siis on ta momentaalselt kohe.

Suitsetamine

Kõikides fookusgruppides leidus inimesi, kes suitsetavad ning eakamatest süvaintervjuul osalenutest suitsetab kaks inimest. Enamikel uuringus osalenud suitsetajatest, kes suitsetavad siseruumides, on olemas konkreetne suitsetamise koht – nt köögis, koridoris või rõdul. Tubades suitsetamise peamiseks probleemiks peetakse ohtu põlev sigaret käes magama jääda ning mõnel uuringus osalejal on seda ka juhtunud.

51-70-aastaste eestikeelsetes gruppides osalenute hulgas leidub inimesi, kes suitsetavad siseruumides. Sealjuures enamik suitsetab reeglina köögis, aga mõned osalejad suitsetavad ka tubades. Ohust põleva sigaretiga magama jääda ollakse selles sihtgrupis teadlikud, reeglina seostatakse seda ka alkoholi tarbimisega. Alkoholi tarbimist ja suitsetamist koos peetakse tuleohutuse seisukohast riskiteguriks, teisalt ollakse ka arvamusel, et suitsetamine ja alkoholi tarvitamine käivad käsikäes.

51-70-aastaste eestikeelsetes gruppides osalenutest mitmed tarvitavad võimalusel ka salasigarette, kuna need on ametlikest odavamad. Sigarettide kiirelt kustuvuse nõudest ollakse teadlikud, kuid tarbimisvalikute tegemise puhul peetakse tuleohutusest olulisemaks siiski sigarettide hinda, mis salasigarette puhul on madalam. Samuti räägivad paljud osalejad, et nende kogemuse kohaselt põlevad kõik sigaretid olenemata maksumärgi olemasolust ühtmoodi lõpuni välja.

R3 (Puhja): Ühe korra kunagi ammu oli, jäin magama, koni läks rinna peale, siis keerasin end ja tundsin, põlema ei läinud. Rohkem ma pole voodis teinud suitsu.

R5 (Valga): [Tuleohutusest seoses alkoholi tarbimise ja suitsetamisega] Reaktsioon ei võta kinni, tähelepanu on teine.

R6 (Valga): Ma ostan ju 2 pakki juba selle eest, mis saan poest. Miks peaksin ostma meie vabariigi suitse, kui ma saan 1.40 eest Venemaa suitsu?

R2 (Valga): Räägiti küll, et nüüd on isekustuvad sigaretid, aga minu arust pole vahet.

51-70-aastaste venekeelsetes gruppides osalenute hulgas leidub samuti siseruumides suitsetajad, kuid enamasti on suitsetamiseks olemas spetsiaalne koht – koridor, esik, ahju juures või rõdul- ning seetõttu suitsetamist tuleohutuse seisukohast eriti ohtlikuks ei peeta. Ühel osalejal on ka põleva sigaretiga magama jäämise kogemus. Selles sihtgrupis paistab võrreldes teiste gruppidega silma suur umbusaldus kiirelt kustuvate sigarettide suhtes – leitakse, et need on tavalistest sigarettidest kahjulikumad, tekitavad suuremat sõltuvust, sisaldavad mürke ega ole ka tuleohutuse seisukohast ohutumad. Samuti esineb eksiarmamus, et kiirelt kustuvuse nõude kehtestamist alles planeeritakse.

R7 (Kohtla-Järve): Kui ma elasin Uuel tänaval, tulid kaevandusest koju, vahetusest. Suitsetasin voodis, peaaegu et olen ise maha põlenud. Jäin magama, sigaret kukkus käest ära, läks põlema. Ärkasin [õigel ajal].

R3 (Kohtla-Järve) : Selleks, et sigaret kustuks iseenesest, on vaja mingit keemiat sisse panna. /---/ Järelikult, sellega pakutakse mürki.

Tallinna 35-45-aastaste fookusgruppides peatuti suitsetamise teemal vaid väga põgusalt. Välja võib tuua vaid asjaolu, et venekeelses grupis peetakse põleva sigaretiga uinumist tuleohutuse seisukohalt väga ohtlikuks.

Üle 70-aastaste uuringus osalenud naiste hulgast suitsetab kaks ning selle sihtgrupi puhul võib võrreldes 51-70-aastastega täheldada märksa suuremat hoolikust. Suitsetatakse sageli väljas. Toas olles suitsetatakse ainult köögi laua taga istudes, tavaliselt üksinda olles ning alkoholi sealjuures ei tarvitata. Samuti peetakse tuleohutuse jälgimist suitsetamise juures väga oluliseks. Mõlemad üle 70-aastased suitsetajad ostavad sigaretti praegusel ajal ainult poest. Kumbki aga enda sõnul maksumärkide olemasolu sigarettide kiirelt kustuvuse tagamiseks ei jälgi.

R4 (süvaintervjuu): *Ma jälgin seda, et ma koni kohe kustutan ära, panen ära, ja et ma ei käi koni käes mööda ruumi ringi ja niisugused asjad. Ainult paigal olles, istudes, laua ääres.*

R7 (süvaintervjuu): *Jälgin selles mõttes küll, jah, et kui ma ära lõpetan sigareti, siis ma hoolega ta kustutan ära, aga veel vähe sellest, et ma kustutan, ma lähen temaga kraani alla ja lasen talle veel vett ka kaela.*

R4 (süvaintervjuu): *Oh jumal, mina ei oska neid midagi vaadata, mina ei vaata neid maksumärke või asju, aga ega poes ei müüda sul küll valesuitsu nüüd.*

Lahtise tule kasutamine

Lahtise tule kasutamise osas on uuringus osalejad enda sõnutsi väga hoolikad, seda kõikides sihtgruppides. Tuleohutuse jälgimiseks hoitakse küünlad põlevatest materjalidest eemal, ei jäeta küünalt järelvalveta, põletatakse küünlaid küünlaalusel, tikud hoitakse laste käeulatuses väljas ning lõkke tegemisel ollakse ise juures ja hoitakse tulekustutamiseks vajalikud abivahendid käepärast.

R7 (süvaintervjuu): *No küünalt ikka põletan ja küünlaga olen väga ettevaatlik. Küünlaalused on ja iialgi ma ei jäta küünalt üksipäini kuskile.*

R8 (süvaintervjuu): *Küünlad kui paned teatud aegadel akna peale või niimoodi, et kui ma kodust ära lähen, ei jäta põlema.*

R2 (Narva): *Peamine asi, et [põleval küünlal] ei oleks vatti kõrval. Ning kui jõulud tulevad, on soovitatav põlevaid küünlaid kuusele mitte panna.*

R1 (Tallinn, eesti): *Arvan, et püüame ikka vältida, et ei tekiks tulekahju, näiteks ei jäta küünalt põlema ja ise ei lähe minema*

R3 (Valga): *Ikka kõik ära kustutada... ja vaadata, et tuli edasi ei lähe, kui lõket teen näiteks.*

R1 (Valga): *Tuld ei tohi omapead jätta.*

R6 (Narva): *Kui teeme lõket, on vaja pidevalt seal juures olla või tuleb teha söepannil.*

R4 (süvaintervjuu): *No ma räägin, et meil [lõkke juure] on ikka veeämber juures ja rehad ka käes.*

Ühel 35-45-aastaste Tallinna eestikeelses grupis osalejatel on aga aastatetagune kogemus, kus eluruumis tekkis tuleohuolukord põleva küünla tagajärjel.

R5 (Tallinn, eesti): *Kui ma õppisin kunstikoolis väga ammu, tekkis meil ühiselamutoas tulekahju. /---/ Üks tüdruk luges küünlavalgel, kuna teised toasolijad tahtsid magada ja ta ei tahtnud lampi põlema panna, küünal oli öökapi peale voodipeatsis, aluseks plastmassist tükk. Ta jäi magama koos raamatuga, ilmselt küünal põles lõpuni ja süttis vist plastmass all.*

Elekter ja elektriseadmetega kaasnevad ohud

51-70-aastaste fookusgruppides ning üle 70-aastaste naiste süvaintervjuudes osalenute käest uuriti ka seda, millises korras olevaks hindavad nad oma kodust elektrisüsteemi ning milliseid praktikaid seoses elektriseadmete kasutamise või elektrisüsteemi parandamisega nende kodudes esineb.

51-70-aastaste eestikeelsetes gruppides teevad mitmed osalejad oma kodus elektrisüsteemi juures vajalikke töid ise, aga leidub ka neid, kes kutsuvad elektrikku. Need, kes ise parandustöid teevad, on oma oskuste suhtes küllaltki enesekindlad (osa neist olid ka antud valdkonna spetsialistid), kuid elektrisüsteemi reaalsel ohutust osalejate kodus on intervjuude põhjal keeruline hinnata. Spetsialistide teenuseid peetakse kalliks ning sageli ei usaldata piisavalt ka nende töö kvaliteeti. Pikendusjuhtmete ja vargapesade kasutamisel peetakse oluliseks nende korrasolekut, samuti märgitakse ka ülekoormuse riski.

R4 (Puhja): *Aga enne omatehtud süsteemide sisselülitamisi, pärast paigaldusi, lasen mõõtmised ära teha. Enne ma voolu sisse ei lükka, kui poisid on voolu ära mõõtnud.*

R6 (Puhja): *[elektritöödest] Ise [teen], aga elektrik ei ole. /---/ Mainisin, et olen ehitusel tööl pikemat aega. Elu on õpetanud.*

R1 (Valga): *Väikesed asjad teen ära, aga kui oli vaja ümber vedada juhtmeid, siis tuli spetsialist, kes teeb kiiremini. Ta mu pinginaaber, aga kui linna kaudu tellida, on väga kallis.*

R2 (Puhja): *[elektriradiaatorist] Loomulikult, kui sisse lülitan, seisab see keset tühja tuba, ligemal kui meeter midagi pole, pesu igaks juhuks ei kuivata selle peal. Sellel on ka soon, mida kinni katta ei tohi, seal on ventilaator.*

51-70-aastaste venekeelsetes Ida-Virumaa gruppides usaldatakse elektritööd eestikeelsete gruppidega võrreldes sagedamini spetsialistile. Samas leidub gruppides ka inimesi, kes on elektritöid ise teinud ning Narva grupis kirjeldatakse ka üht küllaltki ohtlikku praktikat. Kohtla-Järve grupis osalenud hindavad kodus olevat elektrisüsteemi ohtlikumaks kui teistes gruppides osalenud – probleemiks on vanad majad ja amortiseerunud elektrisüsteemid. Selles grupis osalejad peavad elektrisüsteemi uuendamist vajalikuks ning võib välja tuua, et üks grupis osaleja on juhtmete vahetuse juba teostanud ning teine vastaja kavatseb seda õige pea teha. Samas Narva grupis osalenute hinnangul on nende kodune elektrisüsteem küllaltki ohutu. Elektrilistest küttekehadest peetakse venekeelsetes gruppides ohtlikuks vanemaid spiraaliga soojapuhureid, kuid uuemaid seadmeid peetakse ohutuks. Pikendusjuhtmete puhul tuuakse välja ülekoormuse oht.

R5 (Narva): *[elektrisüsteemist] On küll ohutu. Kui paigaldas vannituppa pesumasinat, ise vedasin juhtmestikku ning otsisin õiged otsad. Vahepeal tegin nii, et kui paned veekeetja tööle, teler samuti hakkab [automaatselt] tööle. Katse-eksituse meetodil tegin. Hiljem aga ikkagi leidsin õige ühenduse, nii et see töötab juba mitu aastat järjest.*

R1 (Kohtla-Järve): *Milleks ise, selleks on ju elektrikud olemas. Mina ei ole ju spetsialist.*

R1 (Kohtla-Järve): *Ning juhtmestik on ju vana, eriti meie vanades majades. Vasktraat.*

R3 (Kohtla-Järve): *Mul on vaja sisemine juhtmestik välja vahetada. Üks asi, mida ma kindlasti teen.*

R1 (Kohtla-Järve): Mul oli samamoodi, kus oli kaks alumiiniumijuhet plastmassis, kus oli kaks juhet kummis. Kumm lagunes. /--/ Nii et ma olen välja vahetanud. Ükskord hakkas tossama.

R6 (Kohtla-Järve): Kaasaegsed radiaatorid on ohutud. Kui sul on normaalne juhtmestik ja automaadid on normaalsed, kõik on korras.

Süvaintervjuudes osalenud üle 70-aastased naised hindavad reeglina oma elektrisüsteemi heas või rahuldavas korras olevaks. Samas tunnistatakse mitmes intervjuus, et elektrisüsteemi ei ole põhjalikumalt kontrollitud ega uuendatud 30-40 aastat ning tegelikult ei teata, mis „seina sees toimub“. Kontrolli pole aga tehtud seepärast, et pole otsesest vajadust tekkinud ja kõik on toimunud. See annab tunnistust, et selles grupis reeglina elektrisüsteemi riketega kaasneva tuleohu peale igapäevaselt ei mõelda ning ka teadlikkus probleemide olemusest on madalam. Vaid üks vastaja tunnistab, et pistikupesad oleks vaja üle vaadata, kuna nendega on olnud probleeme, seni on see jäänud aga nii raha kui ettevõtmise taha. Vanemaealiste naiste hulgas ei ole keegi ise oma elektrisüsteemis parandusi teinud, mitmete vastajate puhul teeb võimalusel elektritööd mõni meessoost sugulane, teised kutsuvad spetsialisti. Kui elektritööde tegijaks on olnud sugulane, usaldatakse tema teadmisi selles vallas ning teguviisi ohtlikuks ei peeta.

Üle 70-aastaste sihtgrupp on enda sõnutsi ka elektriliste küttekehade kasutamisel väga hoolikas. Reeglina ei jäeta küttekeha järelvalveta, neid kasutatakse üsna lühiajaliselt ning peetakse iseenesestmõistetavaks, et küttekeha ei tohi millegiga katta, ega hoida läheduses süttivat materjali. Pikendusjuhtmete kasutamisel tuleb süvaintervjuus osalejate sõnutsi jälgida seda, et pikendusjuhe oleks korras. Ülekoormamise oht meenub selle sihtgrupi vastajatele aga alles siis, kui sellele tähelepanu juhtida. Mõned vastajad kasutavad ka elektrilist soojenduskotti ning keeduspiraali. Leitakse, et nende seadmete puhul tuleb eriliselt jälgida tuleohutust ning seadmete korras olekut, samuti tuuakse välja mõned ohtlikud juhtumid.

R1 (süvaintervjuu): Peab ikka olema asjatundja, ega päris sihukene algaja ikka hakkaks seal elektriga midagi tegema või panema, see peab olema ikka, kes ikka tunneb seda tööd.

R2 (süvaintervjuu): Õliradiaatoril ei ole seal suurt tuleohutust midagi jälgida, tema on nii eraldi. Ei pane radiaatori peale riideid kuivama ja ei pane teda vastu seinale ja... Niisugused algelised asjad nagu ikka tuleb vaadata.

R6 (süvaintervjuu): Kuna mu soojenduskott on hästi vana, nõukogudeaegne, siis ma olen alati hirmul, et ükskord peab ju tulema aeg, kust ta ütleb üles, ja sellepärast ma äärmiselt vähe [kasutan]. Noh, muidugi ma ei jäta teda [järelvalveta].

R8 (süvaintervjuu): [takistustest elektrisüsteemi parandamisel] Ei ole ettevõtmist ja raha taga ka ju, kui sa võtad nüüd kellegi tööle, ega ülevaatama, see on ju kõik tasuline.

Toidu valmistamine

Seoses toidu valmistamisega on esinenud tuleohtlike situatsioone 51-70-aastaste nii eestikeelsetes kui venekeelsetes sihtgruppides, samuti eestikeelses 35-45-aastaste sihtgrupis. Üle 70-aastased uuringus osalenud naised on enda sõnul toiduvalmistamisel suhteliselt hoolikad – toidu põhjakõrbemist on küll ette tulnud, kuid midagi tõsisemat pole kunagi juhtunud. Uuringu tulemusena tuli välja ka asjaolu, et mitmetel inimestel puuduvad õiged teadmised selle kohta, kuidas käituda rasvapõlengu korral.

51-70-aastaste eestikeelsetes gruppides osalejatest on ühel kogemus sellega, et toit on pliidil põlema läinud. Oma osa selles olukorras mängis osaleja sõnul ka alkoholi tarbimine. Teisel osalejal on kogemus veekannu tulele unustamisega. Samuti on fookusgrupis osalejatel juhtunud seda, et vooluvõrku on unustatud tühi pliidiplaat. Mõlemas eestikeelses grupis teab vähemalt üks osaleja, et rasvapõlengut veega kustutada ei tohi. Samas esinevad ka arvamused, et juhul kui vesi on külm või kui vett lasta piisava survega, on sellest abi ka rasva süttimise korral.

R6 (Valga): *Mul ükskord oli, et andur hakkas mul tööle, pannkooke või mis ma tegin, üks veidi olin võtnud ka, hakkas seal üleval üürgama. Pannil juba põles, aga sain õigel ajal jaole. /---/Võtsin panni pealt ära, köök oli suitsu täis. Suitsuandur hakkas tööle. Rohkem pole selliseid asju olnud.*

R4 (Puhja): *Ükskord unustasin vee keema, see auras ära, siis nägin, et oli kastruli kumeraks vajutanud./---/ Järelevalve oli, olin ise köögis, aga lugesin lehte – kui kõrbelõhna tundsin, siis nägin.*

R6 (Valga): *Kui aga pannil on õli ja sinna vett juhtida, lükkab veelgi hullema leegi üles.*

R2(Puhja): *Endal pole näinud, aga sellist olukorda näinud küll. Siis tuleb meeles pidada, et ei haara automaatselt vett, vaid mõne asja, millega saab matta, muidu on leek laes. Seda olen näinud.*

R3 (Valga): *Aga kui survega lased ja vett on palju, siis kustutab ikka ära. Kui pannil rasv põleb, siis suuremalt jaolt põleb ise ka ära.*

51-70-aastaste venekeelsetes gruppides on ühel osalejal kogemus toidu süttimisega pannil – osaleja pani toidu pannile ning uinus ise televiisorit vaadates. Tagantjärele peab ta seda olukord väga ohtlikuks ning leiab, et kui abikaasa poleks kodus olnud, oleks see olukord võinud lõppeda ka surmaga vingumürgituse tõttu. Kohtla-Järve grupis arvab üks osaleja, et rasvapõlengut tuleks kustutada veega, teised osalejad aga parandavad teda, öeldes, et pann tuleks hoopis katta kas mõne panni või kaanega. Narva grupis teatakse samuti, et rasvapõlengut veega kustutada ei tasu ning leek tuleks hoopis millegagi katta.

R4 (Narva): *Päeva jooksul olin väsinud, panin söögi soojenema, heitsin pikali ja jäin magama. Kui ma poleks pikali heitnud ja vaataks telekat istudes, siis ma ei jääks magama ja kõik oleks korras, tossu ei oleks.*

R5 (Narva): *Kui keedan makarone, siis koguaeg seisan kõrval.*

R3 (Kohtla-Järve): *[Põleva rasvaga panni kohta] Panid valamusse ja las ta seisab seal. Peamine on pliidilt ära võtta. See ju jahtub kiiresti.*

R5 (Kohtla-Järve): *Mis te nüüd! See on ju õli. Kui te kallate vett peale või panete vee alla, siis te põletate ennast väga hirmsasti. On vaja lihtsalt katta panni millegagi.*

34-45-aastaste eestikeelses grupis on ühel osalejal olnud kogemus rasvapõlenguga. Osaleja pani põleva panni selles olukorras lähedalasuvasse kraanikaussi. Teised vestlusgrupi liikmed oskavad soovitada, et sellises olukorras oleks mõistlik pann näiteks kaanega ära katta. Üks fookusgrupi liige toob veel välja võimaluse sulgeda põlev pann küpsetusahju. Eestikeelses 35-45-aastaste grupis

tuuakse välja ka arvamus, et nooremad inimesed kalduvad olema riskialtimad – üks osaleja märgib, et on ka kodust välja läinud, jättes toidu pliidile järelvalveta.

R2 (Tallinn, eesti): Meenub küll üks situatsioon, mis oleks võinud ebakompetentse tegutsemise korral viia tulekahjuni, kui pliidil pannil süttis õli, leek oli päris suur, ja kui oleks tuld kergesti võttev asi ligidal olnud, oleks võinud kiirelt levida. Õnneks oli kraanikauss ligidal.

R3 (Tallinn, eesti): Kõige parem variant, mis olen paljudele tütarlastele, eriti maal õpetanud, et kui pann läheb põlema, siis võta varrest ja pista ahju ja pane uks kinni ja las hakkab põlema. Mis siis juhtub? Rauast ju, las põleb seal.

R5 (Tallinn, eesti): Kahtlustan, et võrreldes vanadega oleme ikka riskialtimad, meil on vanus selline, usume oma võimetesse. Olen vist suutnud isegi poodi lipata ajal, mil toit oli pliidil – mingi koostisosa oli puudu ja pood oli lähedal.

Venekeelses grupis puudutatakse toiduvalmistamise teemat küllaltki põgusalt, kuid kaks osalejat toovad välja oma kogemused seoses toidu pliidile järelvalveta jätmisega. Teatakse, et rasvapõlengu kustutamiseks on tarvis tuli millegagi ära katta ning vett valada ei tohi.

R3 (Tallinn, vene): Ja veel ükskord, kui kartuli põhja kõrvetasin, ruum oli tossu täis. Ma läksin filmi vaatama ja unustasin kõigest. Ükskord mul juhtus.

R6 (Tallinn, vene): Millega ta pliidi peal tuld kustutas? Kui me laksatame vett, köök lihtsalt põleb maha.

Uuringus osalenud üle 70-aastaste naiste hulgas ollakse toiduga küllaltki hoolikad, süttimise juhtumeid ei ole kellelgi ette tulnud. Mõned osalejad ei jäta enda sõnul mitte kunagi toitu järelvalveta pliidi peale, teistel seda aeg-ajalt siiski juhtub ning on ette tulnud ka toidu kõrbemist. Mõned vastajad tunnistavad, et on vanusega muutunud hajameelsemaks. Selles osas, mida tuleks teha rasvapõlengu korral, ei ole vastajad oma teadmistes sugugi kindlad. Isegi kui väljapakutud teguviis oleks korrektne, vastajad kahtlevad ning kinnitavad, et ei ole selle peale mõelnud. Mitmed vastajad teavad, et süttimise korral tuleks pann millegagi katta (käterätik, jope, potikaas, tagurpidi pott või pann, vana tekk, tulekustutustekkk või lämmatada kassiliivaga). Mõned vastajad arvavad, et tõstaksid põleva panni lihtsalt pliidi pealt ära (kraanikaussi) ning ootaksid, kuni leek kustub. Samuti pakub üks vastaja välja, et võiks põlema läinud toidu köögiaknast välja valada ning põlevale rasvale tasuks valada peale vett. Märgitakse, et toidu kõrbema mineku korral aitab märku anda ka suitsuandur.

R5 (süvaintervjuu) : Vahel on juhtunud, nüüdki jäin telekat vaatama ja kõrvetasin ühe oma moosi põhja. Eks ikka juhtub, seda juhtub vist igas peres.

R1 (süvaintervjuu): Ta võib ju põlema minna, kui seal see toit ära kõrbeb ja põlema läheb. See on ikka mõeldamatu.

R3 (süvaintervjuu): [kui toit on pannil süttinud] No ma ei tea, mina kujutan siis ette, et ma teeks köögiakna lahti ja kallaks selle sealt välja. Ma olen esimesel korrusel ja ma võin seda teha.

R4 (süvaintervjuu): Et põlema? Siis tuleb millegagi katta kohe ruttu. Ega seal ei ole muud mitte midagi teha, ega vett peale visata ei saa ju.

R6 (süvaintervjuu): Teate, ma ei oska teile ütelda, mis ma siis teen. Kas ma ehmatan nii ära, et ei oska midagi teha või... Vett ma tõenäoliselt ei viska, raban mingisuguse suure riide ja katan ta kinni, vist ma teen niimoodi.

R7 (süvaintervjuu): Muidugi võtad ta pliidi pealt ära, aga ega eriti ei tee küll [midagi], jah. Kauga ta ikka põleb, ega ta siis ei põle lõpmatuseni.

Kütmise ja küttekolded

Kütmise ja küttekollete teemat käsitleti vaid nendes gruppides ja nendes süvaintervjuudes, kus osalesid ahiküttega majades elavad inimesed. Ahiküttega elamutes elavatele inimestele meenubki intervjuul seoses tuleohutusega kõige esmalt ahju kütmise temaatika, seda peetakse üheks potentsiaalseks tuleohu allikaks ning peamised tuleohutuse tagamiseks ette võetud tegevused on nende inimeste puhul samuti seotud kütmise või küttekolletega.

35-45-aastaste eestikeelses grupis, milles osalejatel on kodus ahjuküte (Puhja grupp), leitakse, et tuleohutuse seisukohast on väga oluline, et küttesüsteem oleks korras ning küttepuud oleksid kuivad. Üldiselt leitakse grupivestlustes, et ahjus ei tasu põletada plastikut või tuld süüdata bensiiniga. Üks osaleja aga põletab enda sõnul plastikut ega näe selle juures mingisugust ohtu. Enamik grupis osalenutest hindab, et nende kodus olev küttesüsteem on heas korras, vaid üks arvab, et selle juures oleks vaja teha parandusi. Selle sihtgrupi oluliseks eripäraks võib pidada seda, et väga sageli puhastatakse ja parandatakse oma kodus küttesüsteemi ise (või teeb seda mõni pereliige). Oma oskusi peetakse selles vallas heaks ning spetsialistide teenuste kohta arvatakse, et need on kallid ning mitte alati kõige kvaliteetsemad. Selle sihtgrupi esindajatel on juhtunud, et siiber on liiga vara kinni pandud, kuid sellega pole kaasnenud mingeid probleeme. Küll on aga signaali andnud suitsuandur.

R4 (Puhja): Mis veel ahiküttesse puutub, siis põhimõtteliselt on kaks rusikareeglit: süsteemid olgu korras, see tähendab korsten olgu, ei tohi kuskilt pudeneda, laeni seespoolt krohvitud, pealtpoolt valgendatud, et oleks näha, kust toss tuleb. Teine on kuivad puud, märjad-niisked puud tahmavad lõõrid ära ja kui saavad sädet, läheb seal põlema.

R1 (Puhja): Mina panen kõik kilekotid ahju ja midagi pole. Kui tõmme on korralik, pole kilekottidest probleemi.

R2 (Puhja) (küttesüsteemi korrashoidmisest): Kvalifikatsiooni ei saanud, aga olen isa kõrval õppinud poisikesepõlvest, tema tegi kõik tööd ise/---/ maal elades pead ikka ise hakkama saama, seni olen saanud. Ei jõua ju igaltpoolt tellida ja kutsuda, mis see kõik maksab, ja seadus ei vaata ka niiväga kurjalt, kui sul on eramaja; kord 5 aasta jooksul on soovitatav kutsuda litsentseeritud pühkija, 4 aastat vahepeal võid ise tegelda.

R1 (Puhja): Ega korstnapühkija ju teistmoodi pühi, ainult küsib suurt raha

R4 (Puhja) (korstnapühkijatest): Eks neid korstnavaenlasi on küll ja küll, üks lasi kolmveerand korstent oksa täis, et pärast andis mitu päeva välja võtta.

51-70-aastaste venekeelses ahikütte temaatikat puudutanud grupis (Kohtla-Järve) peetakse väga oluliseks küttesüsteemi puhastamist. Eripäradena tuuakse just selles grupis välja, et lisaks teenuste kallile hinnale on korstnapühkijaid ka keeruline leida. Samuti on selle grupi osalistel kogemusi, et korstnapühkija ei ole osanud puhastustöid teostada, kuna küttesüsteem on tavalisest erinev. Grupis osalejad märgivad, et seaduse järgi peaks korstnapühkija käima iga 5 aasta tagant (erisusi eramajade

ja korterelamute vahel ei osata siinkohal välja tuua), kuid soovitav oleks puhastada küttesüsteemil igal aastal. Erinevatest küttematerjalidest kasutavad selle sihtgrupi esindajad küttepuid ning turbabriketti, kuid teatakse juhtumeid ka põlevkiviga kütmisest. Oluliseks peetakse, et puud oleksid kuivad, kuid nenditakse, et küttepuude ostmisel pole võimalik nende kuivuses veenduda. Samuti peetakse oluliseks, et ahjusuu ees oleks tulekindlast materjalist kaitse, kuna söed võivad ahjuuksest välja kukkuda. Korstnat ja ahjulõõre puhastatavad mõned osalejad ise, mõned aga tellivad korstnapühkija. Nagu eestikeelses grupis, esineb ka venekeelses grupis usaldamatust spetsialistide töö kvaliteedi suhtes.

R5 (Kohtla-Järve): *Seaduse järgi, viie aasta jooksul sa pead kutsuma pottseppa, kes koostab sulle akti. Tulekahju korral see tagab sulle kindlustuskaitset.*

R1 (Kohtla-Järve): *Me ostame selliseid [puid], mida on. Me ei tea ju, kui kaua nad kuivasid.*

R3 (Kohtla-Järve): *Aga meil mõned naabrid kütavad veel põlevkiviga. Minnakse raudteele, korjatakse seda kivimit.*

R1 (Kohtla-Järve): *Mul on ka ebatavaline ahi. /---/ Kui korstnapühkija tuli, ta oli väga imestunud, et selline süsteem on. Nii ehitati varem ja nii see seisab siamaani.*

R3 (Kohtla-Järve): *Eestis on praegu probleeme pottsepa leidmisega./---/Ma mõtlen hirmuga, et head meistrit ei leia, et ahju uuesti laduda.*

Üle 70-aastaste uuringus osalejate hulgas leidub neid, kes hindavad enda käitumist seoses ahjukütmisega väga hoolikaks, aga ka neid, kes leiavad, et käitumises on puudujääke. Üks osaleja hindab, et tema küttesüsteemi juures oleks tuleohutuse huvides tarvis teha olulisi parandusi, samuti on küttekolde eest puudu tulekindlast materjalist katted, kuid seni on nende tööde ettevõtmine jäänud raha taha. Tulekindlate katete osas aga puudub vastajal informatsioon, kust neid leida võiks. Teistel selle sihtgrupi esindajatel on küttesüsteem enda sõnul heas korras. Riskikäitumistest seoses ahjukütmisega võib eripärasena selle sihtgrupi mõnede esindajate puhul välja tuua harjumuse viia ühest küttekoldest põlevat sütt teise küttekoldesse. Selle teguviisi ohtlikkusest ollakse teadlikud, kuid samas usutakse oma võimetesse.

R5 (süvaintervjuu): *Ma olen vist elav näide, kuidas teha ei tohi. Sellepärast, et ühes toas on ahi ja teises on pliit ja kui ei põle mõni tukk ära, siis ei tohi ahjust pliidi alla seda tukki viia, mis võib vahepeal põrandale kukkuda. Need on halvad näited kõik, mida teha ei tohi, aga kas ma neid täidan.*

R8 (süvaintervjuu): *Kühvli peal viin mõne tuki sinna teisele poole ja siis on kõik kohad suitsu täis./---/Sa püüad kõigest väest. Kühvel ja siis tangid ja niimoodi kiiruga lähed. Siis võib tegelikult kukkuda, no selle jõuab vast ära, sest niukest suurt tuld ei vii ju.*

Ahjus või pliidi all vanemaealiste sihtgrupi esindajad enda sõnul midagi peale küttepuude (või puitbriketi) ei põleta, süütamiseks kasutatakse paberit. Riiete, lahtise paberi või plastiku põletamist peetakse kahjulikuks ahjulõõridele. Samuti peetakse selliste materjalide põletamisel tõenäolisemaks, et midagi võib ahjuuksest välja lennata. Ühe vastaja kodus tegeleb korstna ja lõõride puhastamise ning ka küttesüsteemi paranduste tegemisega poeg, kes on pottsepatööde tegemist ning korstnapühkimist õppinud oma isalt. Üks vastaja puhastab lõõre tavaliselt ise ning umbes iga kolme aasta tagant kustub korstnapühkija. Ülejäänud vastajad, kellel on kodus ahiküte, tellivad lõõride ja

korstna puhastamiseks igal aastal (või üle aasta) korstnapühkija. Üldiselt peetakse korstnapühkijate kutsumist oluliseks, kuid vastajad, kes puhastavad või parandavad küttesüsteemi ise või lasevad seda teha pereliikmetel, usaldavad pigem omaenda või pereliikmete teadmisi ning kahtlevad kutseliste spetsialistide töö kvaliteedis. Sama tendentsi võis märgata ka 51-70-aastaste sihtgrupis.

R5 (süvaintervjuu): *[korstnapühkijast] Ma usun, et tema teeb ikka kõige puhtamalt ja vaatab kõik üle.*

R2 (süvaintervjuu): *[korstnapühkijast] Me ei usalda selliseid mehi, sest poeg ütleb, et nad ei tunne oma tööd, kõik ei tunne oma tööd.*

R4 (süvaintervjuu): *[Ahju parandamiseks kutsun] ikka päris spetsialisti, aga ise olen koguaeg juures ja ise kamandan. Sest et mul on kurvad kogemused ja ma tean ise, mis ma tahan, ja ma tunnen ise ka neid süsteeme teataval määral.*

Siibri sulgemiseks soovivad eakamate sihtgrupi esindajad jälgida seda, et ahjus ei oleks enam „sinist leeki“. Enamikel vanemaealiste sihtgrupi esindajatel on olnud ka kogemusi, kui siiber on kinni pandud liiga vara ja sellest on vingu järgi aru saadud. Vingugaasi ohtlikkusest ja vingumürgituse ohust ollakse teadlikud – kahel osalejal on vingumürgitusega ka isiklik kogemus. Ühes süvaintervjuus toob vastaja välja saunas aset leidnud juhtumi, kus vastaja kaotas vingumürgituse tagajärjel teadvuse, kuid õnneks suutis ise ärgata. Teine süvaintervjuus osaleja märgib liialt varase siibrisulgemise tagajärjel tekkinud kergemaid vingumürgituse sümptomeid (uimasus ja peavalu), millega tema on elus kokku puutunud.

R8 (süvaintervjuu): *Ma olen ise saunas niimoodi saand vingumürgituse, et saunalaval, ma tulin juba alla ära, ma läksin liiga vara sinna sauna, no et kõige esimeseks ära käia. Ma kukkusin maha ja ma sain, kukkusin aga peaga vastu ust, nii et see üks läks irvakile lahti ja siis ärkasin, no sain õhku siis ilmselt. Siis sain üles, aga pärast oli õudne olemine, kus oli see järgi olek oli nii kohutav. Aga seda, et ma, kuidas ma sealt alla sain, et ma kukkusin, seda ma üldse ei tea. Nii et see ving oli nii tugev. /---/ On pärast [õudne iiveldus], aga see teadvus läheb väga ruttu ära, nii et sa üldse ei tea.*

R4 (süvaintervjuu): *On-on, pika eluaja jooksul on juhtunud küll [, et siiber on liiga vara kinni pandud]./---/Vingu tuleb ju kohe, väga paha asi on see ving./--/No jumal, ma hingasin sisse ja ma olen uimane, ja pea hakkab valutama. Kõiksugused niisugused pisiasjad. Aga noh, ega need siibrid nii hästi ei pea siin, et ära sureb.*

Suitsuandur

Enamikul uuringus osalejatest, nii venelastel kui eestlastel, on kodus suitsuandur olemas, kuigi leidub ka juhuseid, kui see on paigaldamata või ei ole paigaldatud nõuetekohaselt. Uuringu tulemusena võib välja tuua, et kuigi suitsuanduri paigaldamist peetakse enamasti vajalikuks, siis suitsuanduri kontrollimise ja patareide vahetamise vajadusest ja nõuetest ei olda piisavalt teadlikud.

51-70-aastaste eestikeelsetes gruppides on pea kõigil osalejatel enda sõnul suitsuandur olemas. Ainult üks osaleja ei ole seda paigaldanud, kuna ei ole vajadust tundnud. Enamasti peetakse suitsuandurit selles sihtgrupis vajalikuks, kuna andur teavitab tuleohust kiiresti. Suitsuandurit hooldatakse ja kontrollitakse aga enamasti vaid siis, kui see endast signaaliga märku annab. Mõned vastajad on testinud suitsuandurit ka testnupu abil, kuid enamik ei tee seda regulaarselt. Üks osaleja soovib oma kogemuse kohaselt paigaldada suitsuanduri uksepiidale, kuna sel juhul ei ole andur nii

tundlik ja temaga on vähem tööd. Teine fookusgrupis osaleja arvab, et suitsuandurid võiksid olla kohustuslikud ka trepikodades.

R4 (Puhja): Tuleb katsetada, panna sinna, kuhu suits kõige enne võiks koguneda. Mul on üks ühes toas, kööki ma muidugi ei pane. Töötab.

R4 (Puhja): Ta hooldab end ise, kui tühjaks saama hakkab, hakkab piiksuma.

R2 (Puhja): Vahel vaatan, et sellele tolmu ja ämblikuvõrku ette ei kogune.

51-70-aastate venekeelsetes gruppides on Narva grupis kõigil ning Kohtla-Järve grupis mitmetel osalejatel samuti kodus suitsuandur, kuid on vähemalt üks, kellel see ei ole nõuetekohaselt paigaldatud lakke, vaid asetseb ahju peal. Samas oskab teine grupiliige öelda, et lebavas olekus pole andurist kasu. Mitmeid selle sihtgrupi intervjuus osalejaid häirib suitsuanduri liigne tundlikkus. Testnupu olemaolust on mõlemas venekeelses grupis teadlik vähemalt üks osaleja, samas jääb ebaselgeks, kas ja kui sageli andurit testnupu abil kontrollitakse. Valdavaks on taas seisukoht, et suitsuandur hooldab end ise. Esineb ka arvamus, mille kohaselt ei usaldata testnuppu piisavalt ning leitakse, et anduri töökorras olekut on tarvilik katsetada reaalse suitsu abil. Venekeelse sihtgrupi eripäraks on ka arvamus, et suitsuanduri nõue on kehtestatud selleks, et oleks võimalik inimestelt raha küsida. Venekeelne sihtgrupp paistab võrreldes eestikeelsega olevat tundlikum suitsuanduri hinna suhtes.

R2 (Kohtla-Järve): Seda võib kontrollida nii, et paned tiku põlema ning tood selle suitsuanduri lähedale. Kui hakkab karjuma, järelikut töötab.

R1 (Kohtla-Järve): Mul suitsuandur vedeleb ahju peal. Ahjusuu, siis on tellismüüritis ja siis on riiulid. Riiuli peal vedelebki.

R5 (Kohtla-Järve): Te räägite valesti. Ta peab olema riputatud olekus. Kui see lihtsalt vedeleb, siis see ei pruugi tööle hakata.

R2 (Narva): Kõik peitub selles, et on vaja täiendavalt maksta.

35-45-aastaste venekeelses grupis on enamikul vastajatel kodus suitsuandur ning teadlikumad puhastavad seda ka aeg-ajalt tolmust. Selles grupis tuuakse seoses suitsuanduriga välja probleem, et anduri hooldamise, kontrollimise ja patareide vahetamise kohta ei leidu piisavalt infot.

R6 (Tallinn, vene): Iga inimene ju ei tea, et seda on vaja puhastada, et see ei ripu seal lae kohal niisama. Meil on väga vähe infot. Sest et meil igaüks ei tea isegi seda, et seal on nupp olemas ja saab kontrollida, kas ta üldse piiksub või mitte.

R7 (Tallinn, vene): On juhtunud, et kui patarei hakkab tühjaks saama, suitsuandur hakkab piiksuma. Vanemad inimesed tulevad poodi ja kurdavad, et suitsuandur millegipärast ei tööta, et see on rikkis.

35-45-aastaste eestikeelses grupis osalenutel on sarnaselt venekeelsele grupile suitsuandurid olemas, kuid ühel osalejal ei ole see nõuetekohaselt paigaldatud, vaid asetseb kapi peal. Märgitakse, et suitsuandur on kohustlik ning seetõttu on ta ka muretsetud. Teadlikumad grupiliikmed puhastavad andurit aeg-ajalt tolmust ning teavad testnupu olemasolust, kuid üldjuhul tegeletakse anduriga ainult siis, kui see endast märku annab. Eestikeelses grupis tuuakse eripärasena välja asjaolu, et olgugi, et

inimestel on suitsuandur olemas, ei teata, kuidas tuleb käituda juhul, kui see hakkab signaali andma – kas patareide tühjenemise tõttu või reaalses tuleohtu olukorras.

R5 (Tallinn, eesti): Mul on kurvad kogemused, et kui valel ajal, sigareti või muu väikese asja peale toimima hakkab, siis seda vakka saada on paras ettevõtmine. Mu hooldatav vanainimene ei ulatunud selleni, öösel hakkas piiksuma, patarei sai läbi, ta ei osanud muud teha kui kolkis selle alla harjaga puruks. /---/ Mul on sellise koha peal, et ulatan käega võtma, ehkki kapi otsas pole vist õige koht üldse, aga olen ka teistele soovitanud. Aga see on toimiv lahendus.

R3 (Tallinn, eesti): Kord istusin õhtul sõbra juures, panime suitsu toas põlema, väljas pakane, ei viitsinud õue minna, puhusin anduri peale...[Meiega koos olnud vanema naise] reaktsioon [oli järgmine]: kõik paremad asjad, mis kapis olid, kõik olid õues! Milles asi? Mõtlesime siis, et miks vanaema paanikasse läks? Vaatab televiisorist, et reklaamides on nii, et kui andur hakkab huilgama, inimesed jooksevad toast välja, keegi ei vaata, mispärast.

R5 (Tallinn, eesti): Ehk on siiski nii, et see kampaania, et andurid peaksid kodudes olema, oli mõjuv ja kena, aga see edasine, et kuidas käituda, kui andur hüüab, see jäi olemata... Et mida peaks tegema, kuhu vaatama. Ega minagi ei oskaks vist neile öelda, mida teha, mul on kaks vanainimest muidu, kelle asjade eest hoolt kannan.

Üle 70-aastaste naiste puhul oli kaheksast intervjuul osalejast vähemalt üks suitsuandur eluruumi lakke paigaldatud viiel. Üks vastaja ei ole oma koju kunagi suitsuandurit paigaldanud, kuna ta ei saaks helisignaali korral seda kuidagi vaigistada. Teisel vastajal on suitsuandur paigaldatud ainult välistrepikotta ning kapis seisab neid rohkem. Kolmandal vastajal oli suitsuandur varem paigaldatud korteriühistu poolt esikusse, kuid vastaja võttis selle alla seetõttu, et andur andis sagedasti põhjuseta signaali. Samuti ei pea ta suitsuandurit vajalikuks, kuna tema korteris tuleohtu ei ole, ega saaks selle paigaldamisega ka ise hakkama.

Neil eakamatel, kellel suitsuandur on paigaldatud, on see reeglina paigaldatud nõuetepäraselt, korteri keskele, kas esikusse või tuppa, kuid enamasti on paigaldamisega tegelenud mõni lähisugulane. Arvatakse ka, et suitsuandur oleks otstarbekas paigaldada kööki – võimalikule tuleallika lähedale. Selle sihtgrupi esindajad ei hoolda oma suitsuandurit kuidagi, mingil määral jälgitakse vaid seda, ega andur märku ei anna patareide tühjenemisest. Kui see peaks juhtuma, siis tegeleb reeglina patareide vahetamisega samuti keegi noorem abiline. Nupulevajutamiseega on andurit ise testinud ainult üks eakamate sihtgrupi esindaja, tema saaks ainukesena ise hakkama ka patareide vahetamisega. Üks osaleja pakub välja mõtte, et olemas võiks olla suitsuanduri kontrollimise teenus, mida võiks kortermajades pakkuda korteriühistu kaudu.

R3 (süvaintervjuu): Nojah, ja see suitsuandur on siin. Aga miks ma ta maha võtsin, sellepärast, et ta hakkas alati siis piiksuma, kui ma siit alt läbi läksin ja mind ajas see lõpuks nii vihale, et ma võtsin ta lihtsalt maha ja mõtlesin, et mul ei ole niisugust suitsu, mis paneks teda tööle.

R3 (süvaintervjuu): Mina ise teda ei oska panna. Siis peab ikka mõni elektrik olema, kes seda teeb, sest ega mina ise ei saa sellega toime.

R6 (süvaintervjuu) : Lihtsalt on, mina ei roni sinna ülesse teda vaatama, katsuma käega. Ikka vilgub see tulukene seal.

Spetsiaalselt eakatele mõeldud suitsuanduri lisatarvikutest, mille korral on võimalik patareisid vahetada seinapeal olevas pesas, ei ole kuulnud mitte ükski uuringus osaleja. Seega võib öelda, et

informatsioon lisatarvikute olemasolu ja kättesaadavuse kohta, ei ole elanikkonna seas piisavalt levinud. Arvamused sellise lisatarviku kasulikkuse kohta lahknevad – ühelt poolt leitakse, et kui vanemal inimesel on tervisepiirangud, siis ei saaks ta patareide vahetamisega nagunii hakkama ja keegi abiline peaks lisatarvikute paigaldamisega ikkagi tegelema. Teisalt leitakse, et sellised lisatarvikud võiksid olla otstarbekad eakamatele inimestele, kellel vajalik abi puudub. Üks uuringus osaleja, üle 70-aastane naine, kelle jaoks oli suitsuanduri paigaldamisel kõige suuremaks takistuseks just asjaolu, et seda ei saa hõlpsasti välja lülitada, tundis aga sellise lisatarviku olemasolust teada saades suurt rõõmu ning märkis, et on sellist vahendit oma koju igatsenud.

Vanemate inimeste abistamine

Eakate süvaintervjuudes ning 35-45-aastaste Tallinna gruppides käsitleti eraldi alateemana veel vanemate inimeste abistamist.

Üle 70-aastaste üksinda elavate naiste süvaintervjuudes osalejatest on mõnel tihe suhtlus laste või lapselastega, kes külastavad neid sageli ning aitavad mitmesugustes keerukamates kodutöodes – sealhulgas näiteks elektri- ja küttesüsteemi kontrollimine ja korrashoid. Mõned osalejad, kellel lapsi ei ole või kelle lapsed elavad kaugel, peavad oma majapidamises aga ilma suurema kõrvalise abita hakkama saama. Mõnikord abistavad lähestikku elavad eakad üksteist ise.

Reeglina ongi lapsed või lapselapsed need, kes on eakamal süvaintervjuu vastajal aidanud suitsuanduri paigaldada või patareisid vahetada. Isegi kui eakas inimene ise suitsuandurit kontrollib ja selle patareisid vahetab, on teda keegi noorem inimene selles osas siiski eelnevalt juhendanud. Eripärasena tuleb uuringu tulemusel välja asjaolu, et kahel eakamal süvaintervjuul osalejal, kellel suitsuandurit kodus paigaldatud ei ole, puudub igapäevane abi nooremalt inimestelt – ühel ei ole lapsi, teise lapsed elavad vastaja sõnul suhteliselt kaugel ning on küllatki hõivatud. Seega võib järeldada, et suitsuanduri paigaldamisel ja kontrollimisel on nooremate sugulaste abi küllaltki määrava tähtsusega. Riskirühmaks võib siinjuures pidada eakamaid inimesi, kellel igapäevast abi nooremalt inimestelt ei ole.

R1 (süvaintervjuu): *Poeg vahetas ära mul selle [suitsuanduri patarei].*

R2 (süvaintervjuu): *Kui vanad inimesed üksinda elavad, siis need noored peaksid ju selle korra tegema – kas siis kordamööda või kindlatel aegadel või – käima kontrollimas tema küttekolded üle ja tema elektrijuhtmed*

35-45-aastaste seas peetakse vanemate inimeste abistamist oluliseks teemaks ning gruppides osalejatel on ka endal mõni vanem sugulane, keda abistamas käiakse. Samas järeldub fookusgruppidest, et kui tuleohutuse osas on vanemate sugulaste kodudes üht-teist vajalikku tehtud (suitsuandur paigaldatud, tulekustuti muretsetud), siis edasine kontrollimine on sageli ära ununenud ning pigem loodetakse sellele, et eakas inimene saab edaspidi ise hakkama. Kuigi eakamaid sugulasi soovitakse abistada, on tuleohutuse teema ilmselt midagi, mis igapäevaselt ei meenu.

R6 (Tallinn, eesti): *Mul on ka sugulased, kes on peagi 70-aastased, aga on saanud hakkama suhteliselt kenasti senimaani. Panin neile kunagi lakke suitsuanduri, tundub, et patareide vahetusega on nad ise hakkama saanud.*

R2 (Tallinn, eesti): *Mul on üle 70 aasta proua, keda külastan aeg-ajalt, ta on ise krapsakas, polegi otseselt abistanud tuleohutuses, aga tean, et ta hoolitseb selle eest, et käiks*

korstnapühkija kahe aasta jooksul, ning tal on ka suitsuandur. Kui on abi vaja patarei vahetamisel, saame hakkama.

R4 (Tallinn, eesti): Mu vanemad elavad maal, sugulased all, nemad maja 2. korrusel, neil on ka andur kapi peal, viisin ka tulekustuti sinna igaks juhuks, kahe korruse vahele... Aga sellega peab ka midagi tegema, kuskile viima aeg-ajalt, see on tegemata... See on pigem moraalne tugi trepi peal.

R2 (Tallinn, vene): Nooremad inimesed peaksid aitama, kuna vanematel võivad olla tasakaaluhäired, kukuvad veel kõrguselt alla. Kas lapsed või nooremad naabrid.

35-45-aastate hulgas tuuakse nii eestikeelses kui venekeelses grupis mõningaid näiteid sellest, kuidas suitsuanduriga tegelemine on vanematel inimestel üle jõu käinud.

R7 (Tallinn, vene): Tal andur hakkas piiksuma, ning kuna seda laest kätte ei saanud, üritas seda harjavarrega maha lüüa. Kõrval ei olnud kedagi, kes aidata saaks.

R3 (Tallinn, eesti): 80 aasta ligi, eks elu oma töö teinud, kahe kepiga käib ringi, aga korra oli juhus, kus ta pidi anduri alla tõmbama kepiga, sest hakkas köögis suitsu tehes karjuma... Pool tundi karjus, tühjaks ka ei saanud – olin juba hiljuti patareid vahetanud.

R5 (Tallinn, eesti): Mu hooldatav vanainimene ei ulatunud selleni [suitsuandurini], öösel hakkas piiksuma, patarei sai läbi, ta ei osanud muud teha kui kolkis selle alla harjaga – puruks. Ta ei ulatunud seda maha võtma.

35-45-aastaste gruppides leitakse ka seda, et mõned eakamad inimesed pigem õpetavad ise nooremaid ning ei vaja abi. Samuti ei tunnista pea ükski süvaintervjuu vastaja, et vajaks tuleohutuse vallas kõrvalist abi. Pigem võib siit aga välja lugeda eakamate inimeste soovi veel ise hakkama saada. Samas on just suitsuanduri paigaldamine ja kontrollimine valdkond, millega eakamad inimesed käesoleva uuringu andmetel väga hästi toime ei tule.

R4 (Tallinn, eesti): Mul on tunne, et mu üle 90 aastane vanaema õpetab pigem mind, ta toimetab korrektselt. Elab korteris. Patareide vahetusega küll aitame teda. Ta on enamiku elust elanud ahiküttega korteris, viimased 10 aastat. Ma ei näe põhjust talle midagi õpetada, mida ta tegema peaks.

R6 (Tallinn, eesti): Minu peagi 70-aastane meessugulane on see, kes pigem ise kõik üle kontrollib, pigem tuletab mulle meelde. Tal on aega rohkem ja jälgib asju.

R3 (süvaintervjuu): Ega mind eriti niimoodi tavalises elus ei abistatagi, sest mul ei ole vaja, ma tulen omadega toime.

R5 (süvaintervjuu): Igäühel on oma elu, siis tuleb endaga toime tulla. Ja ma loodan, et ma saan veel kaua. Tähtis on mitte viriseda.

Tegutsemine tulekahju korral

Uuringus osalejatelt uuriti ka, kuidas tuleks nende hinnangul käituda tulekahju olukorras, kuhu tuleks pöörduda ning mida silmas pidada.

Üldiselt leitakse, et tulekahju korral on kõige olulisem põlevast hoonest väljuda, kutsuda abi ning hoolitseda selle eest, et keegi ei jääks tulle, teisi abistada. Kui nooremad vastajad pakuvad välja, et

võiks proovida ka tuld kustutada, siis eakamatel vastajatel on esimeseks mõtteks ikkagi hoonest väljumine. Narva grupis nimetavad osalejad ka vajadust lülitada välja elektrivool ning gaas. Mitmetes gruppides ja süvaintervjuudes lisatakse, et õhu juurdepääsu takistamiseks tuleks sulgeda ukсед ja aknad.

R1 (Puhja): *Oleneb olukorrast... Algul võtad ise kustuti, aga kui jõud üle ei käi, siis võtad telefoni ja helistad.*

R6 (Kohtla-Järve): *Mitte lõhkuda aknaid, mitte avada ust. Et õhul ei oleks juurdepääsu. Kui õhku tuleb, siis hakkab veelgi tugevamalt põlema. Seega kui midagi põlema hakkab, tuleb minna põranda lähedale, panna suu kohale mingi kalts. Mitte mingil juhul ei tohi aknaid lõhkuda.*

Hoonest väljumiseks tulekahju korral ei osata enamasti erisoovitusi anda, kuid mõned teadlikumad vastajad oskavad öelda, et tuleks püsida võimalikult madalal ja kaitsta end niiske riidega. Samuti peetakse oluliseks haarata kõige esimesena kaasa dokumendid ja raha ning siis kiiremas korras väljuda. Rõhutatakse ka vajadust säilitada rahu või kardetakse, et ohuolukorras osutub just paanika vältimine keeruliseks. Kui hoonest väljumine on takistatud, tuleks mitmete vastajate sõnul proovida endast kuidagi märku anda. Samuti arvatakse, et madalamate korruste puhul võiks proovida väljuda akna kaudu, isegi kui see toob kaasa kukkumisvigastusi. Reeglina ei ole uuringus osalejad oma kodu puhul evakuaatsioonitee peale mõelnud, kuid leitakse, et esimesel korrusel elavate inimeste jaoks ei ole see probleem.

R4 (Narva): *Katta suu niiske riidega.*

R1 (süvaintervjuu): *[kui hoonest väljumine on takistatud] Endast märku ikka anda, et sa seal tule sees oled, et sind ikka õigel ajal märgatakse. Päästjatele. Et sa mitte sinna voodi alla ei poe või peitu ei lähe, nagu on lapsed tihti, üks ole ju.*

R1 (Kohtla-Järve): *Tulekahju korral tuleb olla julge, paanitseda ei tohi. Inimesed on erinevad, mõnel võib olla stress, teistel - kangelaslikkus.*

Reeglina oskavad kõik intervjuudes osalejad nimetada kaht tulekustutusvahendit – tulekustutit ning tulekustutustekki. Samuti pakutakse kustutusvahendina välja veevoolikut ning presentkatet. Kuigi üldiselt leitakse, et tulekustuti ning tulekustutustekk on tuleohutuse tagamiseks kasulikud, on need kodus olemas on vaid vähestel. Silma paistab siin Puhja 51-70-aastaste meeste grupp, mille enamikel osalejatel on kodus olemas tulekustutid – põhjendusena tuuakse siin välja teadmine, et päästekomandot enam läheduses ei ole ning igaüks peab oma ohutuse eest ise hoolt kandma. Samuti on selles grupis tegu maapiirkonnas eramajades elavate inimestega. Mitmetel uuringus osalenutel on tulekustuti olemas autos, kuid mitte majapidamises. Üle 70-aastastest uuringus osalenutest on ühel olemas kingituseks saadud tulekustutustekk, kuid selle asukoht majapidamises ei ole vastajale teada.

Päästeteenistuse telefoninumbrit 112 teatakse küll hästi kõikides fookusgruppides, kuid eakamate süvaintervjuudes esineb selle teadlikkuse osas probleeme. Sageli arvatakse selles sihtgrupis, et tulekahju korral tuleb helistada numbril 110 (mis tagab praegusel ajal samuti ühenduse päästeteenistusega), kuid leidub ka vastajaid, kes pakuvad, et tuletõrje number on 01 või 001.

Milline informatsioon tuleb päästeteenistuse numbril helistades edastada ja millises järjekorras, uuringus osalejad väga täpselt ei tea, kuid kõige olulisemaks peetakse aadressi ning täpsustamist, et tegu on tuleõnnetusega. 51-70-eestikeelsetes gruppides märgitakse, et tuleks öelda ka oma nimi

ning samuti, millises linnas juhtunu aset leiab. Muid detaile päästeteenistusele vajaliku informatsiooni kohta ei osata välja tuua.

R8 (süvaintervjuu): [päästeteenistusse helistamisel tuleks öelda:] Põleb, aadressi, kus kohal, mis asi.

R1 (süvaintervjuu): Aadress, ja muidugi mis on juhtunud ja kus. Eks nad siis küsivad, et täpsustada, mis korteris ja mis korrusel, kui korrusmaja on. Vastavalt sellele olukorrale ikka.

R5 (süvaintervjuu): Kõigepealt aadress ja siis, et mis on viga.

R6 (süvaintervjuu): Selge peaga ütleks, et tulekahju on, et põleb, ja põleb kõvasti. Aga selles situatsioonis, ma ei tea, võib-olla ainult kokutaksin sinna midagi.

Info saamine ja täiendava teabe vajadus

Tuleohutuse kohta informatsiooni saamise kanalid on sihtgrupiti pisut erinevad. Kõigis sihtgruppides mainitakse sagedasti televisioonis, raadios või kirjutavas meedias kajastatud tulekahjusid, mille puhul mäletavad vastajad tihti ka mitmesuguseid õnnetuse asjaolusid. See annab tunnistust, et niisugused uudised on oluliseks tuleohutuse teemalise teavituse kanaliks. Narva grupis leidub ka näide, mille puhul on inimene oma käitumist muutnud vastavalt telerist kuulnud informatsioonile aset leidnud tuleõnnetuse kohta.

R2 (Narva): Ükskord ühendasin pesumasina ise, aga ei teadnud, kuidas maandust teha. Tegin maanduse toru juurde, aga siis nägin telerist, et kusagil naine hukkus, kuna ta pesumasinal oli samasugune maandus. Siis ma jooksin kohe firmasse, tuldi kohale, tehti pistikupesa korda nii, nagu peab.

R4 (süvaintervjuu): Tänapäeval mulle väga meeldib see ka, et televisioonis ja igal pool räägitakse ja õnnetused tuuakse esile praegu. Kõiksugused õnnetused tuuakse televisioonis esile, tulekahjud, iga päev on sellest juttu.

R8 (süvaintervjuu): Plakatite pealt ja raadiost räägitakse kogu aeg neid juhtumeid, mis on, neid näidatakse ju ja igasuguseid avariisid ja asju. Tulega ja asju. Kogu aeg telekas ka näitab ju.

R6 (Valga): Aga tulekahjud on hirmsad asjad, televiisorist vaatad, et inimestel põleb kõik maha, korjavad abi. Jube asi.

Meedias esitatavat informatsiooni peetakse reeglina ka kõige usaldusväärsemaks - arvatakse, et küllap kõnelevad seal alati spetsialistid. Erinevates keelegruppides jälgitakse aga ka erinevaid meediakanaleid – venekeelsetes gruppides mainitakse muuhulgas infokanalina ka Venemaa televisiooni. Tallinna venekeelses grupis esineb ka seisukoht, et venekeelses televisioonis on tuleohutuse kohta vähe infot.

R2 (Kohtla-Järve): Peamiselt me kuulame raadiot või televisiooni, sealt tuleb rohkem infot, kui naabritelt.

R2 (Tallinn, vene): Mina, näiteks, vaatan venekeelseid kanaleid, aga ma ei ole [tuleohutuse alast] reklaami näinud. Võib olla ma vaatan harva. Võib olla eesti televisioonil on rohkem reklaame, kui ma näeks sagedamini reklaame, mul jääks see meelde, ja ma ostaks selle ära. Kui

näen, siis ostan ära. Võib olla, mingi suurem pood, et neid müüks nähtavamal kohal, ma ostaks ära. Vähe infot on.

Eraldi võib välja tuua ka suitsuandurite teemalise teavituskampaania seoses nõude kehtestamisega, millega on ühel või teisel moel kokku puutunud pea kõik uuringus osalejad. Teavitust suitsuanduri vajalikkuse ja kohustuslikkuse kohta mäletatakse laiahaardelise kampaaniana, millesse olid kaasatud kõik erinevad meediakanalid.

R6 (süvaintervjuu): *Siis, kui see suitsuanduri kampaania oli, siis oli seda infot küllaltki palju, nii meedias kui igal pool. Sellest mulle piisas, ja teadmine, et see on vajalik.*

Sageli on vastajad saanud tuleohutuse alast informatsiooni ka seoses tööga, siinkohal võib eraldi sihtgrupina välja tuua 51-70-aastased mehed.

R4 (Puhja): *Kui kuhugi tööle läksid, olid kohe tuletõrjeloengud, vabariiklik kontroll käis, asjad taoti pähe, tahtsid või mitte. Neid kogemusi kasutan praegugi.*

R5 (Valga): *Olen töötanud raudteel, meil olid õppused ja nägin, kus mõnele inimesele mõjus juba lahtine suurem tuli, läksid krampi, ei teadnud, mida teha, näeb, et tuli on suur, leek tõuseb, aga mida teha, ei tea.*

R4 (süvaintervjuu): *No mina olen saanud töö kaudu kogu aeg. Ma olen kogu aeg töötanud niisuguste kohtade peal ja ma olen vahepeal isegi katelt kütnud, ma olen nende tuleohutusreeglitega kaunis kursis.*

Eakamate inimeste sihtgrupis leiavad vastajad, et on tuleohutuse alaseid teadmisi saanud läbi elukogemuse. Tuleohutust peetakse selles grupis elu igapäevaseks, loomulikuks osaks. Lisaks pereliikmetele ja tuttavatele on eakamate jaoks olulised infokanalid raadio ja televisioon ja ajalehed. Ootuspäraselt ütlevad eakamad uuringus osalejad reeglina, et internetti nemad ei kasuta. Eakamate sihtgrupi eripärana võib välja tuua ka asjaolu, et sageli soovitatakse tuleohutuse alast informatsiooni küsida otse tuletõrjujatelt, elektrikutelt või korstnapühkijatelt ning sel moel saadavat teavet peetakse ka kõige usaldusväärsemaks. Üks vastaja leiab, et informatsiooni tasub küsida ka numbrilt 112.

R6 (süvaintervjuu): *Kust ma tean? Ma olen 79 aastat vana. /---/Sealt ma teangi.*

R1 (süvaintervjuu) : *See on ikka juba lapsepõlves selgeks tehtud ju. See on selline loomulik osa, mida sa ju tead. Et mis tuli tähendab ja mis tulega võib juhtuda.*

R2 (süvaintervjuu): *Seda on ju kirjanduses väga palju, igal pool. Tihti meedias – raadios ja televisioonis. Kui vähegi neid ikka lahti, siis minu meelest sealt saab seda informatsiooni küll.*

Päästeameti infotelefonist 1524 ei ole valdav enamik uuringus osalenutest teadlikud. Seda numbrit on kasutanud ainult üks süvaintervjuus osalejatest, kes toob infotelefoni välja ka kõige usaldusväärsema infokanalina. Üldiselt leitakse, et informatsioon sellise infotelefoni kohta võiks olla inimestele paremini kättesaadav. Mitmed süvaintervjuudes osalejad kirjutasid vestluse järel lühinumbri endale telefoniraamatusse üles.

Need vastajad, kes on osalenud kunagi ka tuleohutuse alastel koolitustel, on seda enamasti teinud seoses tööga või juba mitukümmend aastat tagasi nõukogude ajal. Koolitusi peetakse vajalikuks aga peamiselt lastele, kooliõpilastele. Levinud on arvamus, et täiskasvanud inimesed tunnevad tuleohuga

seotud temaatikat juba piisavalt hästi. Mitmed vastajad leiavad, et kui koolides käsitletakse liikluse või esmaabi temaatikat, siis sama oluline oleks aga pöörata tähelepanu ka tuleohutusele.

R3 (süvaintervjuu): *Koolilastele, ma arvan küll, et peaks rääkima. Koolides on ju lapsi palju ja igal lapsel oma pere, oma elamine ja mismoodi need elamised kellelgi on, seda muidugi ei tea. Seal peaks kindlasti rääkima neile./---/Ma ei arva, et täiskasvanutele oleks vaja.*

R5 (Valga): *Loomulikult, noored kukuvad paanikasse, kui tuli lahti läheb. Neile tuleks õpetada, kus suunas tule juurest liikuda, kuidas enda elu päästa.*

Peresiseselt on tuleohutusest räägitud enamasti lastega. Samas ei teata kuigi hästi seda, kas lapsed või lapselapsed on näiteks koolis läbinud tuleohutuse alaseid koolitusi või õppepäevi. Täiskasvanud inimesed kõnelevad tuleohust peres omavahel enamasti juhul, kui tekib isiklik kokkupuude – ohuolukord endal või naabritel/tuttavatel – või kui keegi pereliikmetest on selle valdkonnaga tööalaselt lähemalt seotud. Eakamate sihtgrupis leidub ka ebausku- tuleohu teemadel ei tasu rääkida sellepärast, et mitte kutsuda õnnetust ligi. Kohtla-Järve grupis esineb ka arvamus, et lastega ei tasu tuleohutuse teemal arutada, muidu tahavad nad kohe kõik järele proovida.

R6 (Puhja): *Lapsi tuleb juba õpetada, meil oli puuküttega pliit, mul poiss oli väiksena ka juures, nägi mind tikku tõmbamas, tahtis ise ka, andsin, tõmbas – ise olin juures – aga vaatas ja lasi selle lõpuni põleda, see kõrvetas ja nutt oli lahti; rohkem ta tikke ei puutunud.*

R5 (süvaintervjuu): *Ei noh, tahes tahtmata jutu sees, ja peale seda [naabrite] tulekahju kõik rääkisid sellel teemal, mis võis juhtuda ja kuidas, see oli tükk aega jutuks.*

R6 (Kohtla-Järve): *Lastega, lastelastega me arutama ei hakka. Laps võib veel midagi põlema panna, et näha, kuidas kõik tegelikult toimib.*

Olgugi, et naabrite tuleohutuse alane käitumine mõjutab inimest lähedalt, ei ole uuringus osalejad reeglina naabritega seda teemat arutanud. Tuuakse välja ka näide, kus naabrid jäävad suitsuanduri alarmi peale ükskõikseks.

R5 (Narva): *Tänapäeval on nii – „minu kodu on minu kindlus“. Enam [naabritega] nii väga ei suhelda.*

R5 (süvaintervjuu): *Esimene kord, kui ta hakkas mul üürgama, ma mõtlesin, et nüüd jookseb maja rahvas kokku, aga mitte keegi ei tulnud isegi koputama ukse taha.*

Huvitava ettepanekuna tuuakse mitmetes sihtgruppides välja seda, et tuleohutuse alase teabe edastamine võiks kortermajades toimuda korteriühistute kaudu, näiteks koridoridesse üles pandavate plakatite abil. Samuti esineb arvamus, et olulise info edastamiseks tuleks kasutada võimalikult mitmekesisist valikut infokanalitest. Mõned uuringus osalejad leiavad ka, et tuleohutuse alase teavituse juures on oluline eeskätt individuaalne kontakt. Vahetu suhtluse olulisust rõhutatakse just 51-70-aastaste eestikeelsetes gruppides. Samas „Kodu tuleohutuks“ algatuse raames päästetöötaja või vabatahtliku päästja poolt läbiviidavatest kodukülastustest ei ole kuulnud peaaegu keegi uuringus osalenutest.

R3 (süvaintervjuu): *No nad [plakadid] võiksid ju koridorides olla, suitsuanduri kohta. Koridoris on siin see teadetetahvel suur, mõned võiksid ju olla*

R6 (süvaintervjuu): *Ta peab olema väga mitmel pool, ühele poole sa võid peale sattuda, aga teisele sa ei saa, lihtsalt ei satu õigel ajal õigesse kohta. Kui on midagi asjalikku teatada, siis peab ikka kasutama kõiki kanaleid.*

R6 (Puhja): *Individuaalne kontakt on vajalik, näiteks majast majja. Olen seda sotsialismuse ajal ühiskondliku tuletõrjeinspektorina teinud. Kui oli puudusi, tegime akti, kuu pärast läksime tagasi, puudused olid kõrvaldatud, küttekehad remonditud, juurdepääsud puhastatud. Tol ajal oli kohapeal käimisest kasu. Praegu on küll internet, aga mõni sari võiks olla küll, või pooltundveerandtund, kus näidatakse, millest tulekahju tekib, näiteks katkine ahi – ja mis siis juhtub – näitlikustada.*

Varasemad kampaaniad

Kõikidel intervjuudel näidati osalejatele visuaalset materjali 2007.-2012. aastate tuleohutuse alaste teavituskampaaniate kohta. Iga kampaania puhul oli esitatud üks välimeedia kujutis.

2007. aasta kampaania pildil, mida uuringus osalejatele näidati, on kujutatud perekond, kus isa (noor mees) paigaldab parajasti suitsuandurit lakke. Seda pilti on uuringu aruandes edaspidi nimetatud lühidalt „paigaldamise pilt“.

2008. aasta kampaania pildil on kujutatud põlenud käega suitsetvat naist. Seda pilti on edaspidi nimetatud „suitsetamise pilt“.

2009. aasta kampaania pildil, mida uuringus osalejatele näidati, on kujutatud mees ja naine, kes hoiavad käes pilti oma põlenud kodust. Seda pilti on aruandes edaspidi nimetatud „õnnetuse pilt“.

2010. aasta kampaania pildil on kujutatud kõnelev sõrm, kellele on pähe maalitud nägu ning kes küsib: „Kas sinu suitsuandur on töökorras?“. Seda pilti on edaspidi nimetatud „kõneleva sõrme pilt“.

2011. aasta kampaania pildil on kujutatud vanapaari, kes parajasti kontrollib suitsuandurit nii, et mees on roninud naise õlgadele. Seda pilti on edaspidi nimetatud „vanapaari pilt“.

2012. aasta kampaania pildil on kujutatud mees, kes magab heinaküünis suits käes, katkise ahju kõrval. Seda pilti on uuringu aruandes edaspidi nimetatud „heinaküüni pilt“.

Hinnates reaktsiooni varasemate kampaaniate materjalidele, võib kokkuvõtlikult öelda, et kõige sagedamini tundusid uuringus osalejatele tuttavad heinaküüni, kõneleva sõrme ja vanapaari pildid. Ilmselt on see seletatav asjaoluga, et need kolm kampaaniat on toimunud aastatel 2010-2012 ning on seetõttu ka inimestel selgemini meeles kui ülejäänud kolm pilti. Kõige harvemini mainitakse fookusgruppides tuttavana paigaldamise pilti, mida kasutati kampaanias kõige varem.

51-70-aastaste sihtgrupile tunduvad kõige tuttavamad heinaküüni ja vanapaari pildid, aga mainitakse ka kõneleva sõrme pilti. Nii eesti- kui venekeelsetes gruppides leitakse, et plakatid mõjuvad erinevatele inimestele erinevalt. Eestikeelsetes gruppides jääb kõlama mõte, et korralik inimene plakatit ei vaja, lohakaid see aga ei mõjuta. Narva grupis toob üks osaleja välja aga konkreetse näite, kuidas ta on oma käitumist muutnud tänu tänaval nähtud kampaaniaplakatile.

R1 (Narva): *Kui ma seda reklaami [heinaküüni pildist] Prisma nägin, kohe kontrollisin oma ahju, vaatasin üle, oli vist korras. Midagi klõpsas peas – põhk, inimene lamab – mõtlesin, et tuleb kontrollida.*

35-45-aastaste eestikeelses grupis on kõige sagedamini nähtud heinaküüni pilti. Mainitakse ka suitsetamise, kõneleva sõrme ja vanapaari pilte, kuid ilmselgelt äratav selles grupis kõige enam tähelepanu heinaküüni pilt. Samas jääb fookusgrupis osalenutele ebaselgeks pildi sõnum – tuuakse välja, et puudub info selle kohta, mida sellises olukorras [tuleohutuskodus] tegema peaks. Sama vanusegrupi venekeelses fookusgrupis on kõige sagedamini nähtud kõneleva sõrme pilti ning ära mainitakse ka õnnetuse pilt, vanapaari pilt ning suitsetamise pilt. Kõige enam tähelepanu äratav aga ka selles grupis heinaküüni pilt.

R5 (Tallinn, vene): [heinaküüni pildist] *Ta töötab ühe poole pealt, haarab pilgu kaasa, aga mida tegema peab, seda poolt nagu pole. Kas ohtu näed? On. Aga tee mida?! See on puudu.*

R6 (Tallinn, vene): *Aga see reklaam [vanapaari pildist] on meie vanurite kohta, et nad ei saa hakkama, et keegi ei ole nendele öelnud, et on olemas selline juhe, et [patareisid] saab ka all vahetada.*

Eripärasena võib välja tuua eakamate grupi, kus kõige tuttavamad tunduvad õnnetuse pilt ja kõneleva sõrme pilt, ühel korral mainitakse ka heinaküüni pilti. Samas on eakamas vanusegrupis palju vastajaid, kes pole enda sõnul näinud mitte ühtegi väljatoodud piltidest, kuigi mõned vastajad selles sihtgrupis märgivad, et neile on tuttav tekst „Suitsuandur päästab elu“. Kõige enam meeldivad eakama sihtgrupi esindajatele õnnetuse pilt ja vanapaari pilt, mida võib seostada asjaoluga, et neil on kujutatud vanemaealiseid inimesi, kellega vastajad kõige enam samastuvad. Ühel korral märgitakse positiivselt ära ka heinaküüni pilt. Kõige negatiivsema mulje jätab eakama sihtgrupi vastajatele suitsetamise pilt.

Vanemaealiste sihtgrupis lähevad arvamused säärase kampaaniavajalikkuse kohta lahes. Mõned vastajad leiavad, et kampaaniaplakatid on kasulikud, sest need aitavad inimestele tuleohutuse teematikat meelde tuletada ja neid selles osas teavitada. Teised aga leiavad, et inimesed ei pööra plakatitele eriti tähelepanu.

R1 (süvaintervjuu) : *Ma ei tea, ma ei oska selle [suitsetamise pildi] kohta ütelda, sa võid nendele suitsetajatele rääkida, et see tapab sind ja tapab ei tea, mis, aga sellegi poolest suitsetatakse edasi.*

R1 (süvaintervjuu): *No ikka peaks nagu meelde tuletama inimestele, kas neil ikka on need suitsuandurid korras. Sellest ikka räägitakse vahetevahel, see on ikka vajalik.*

R2 (süvaintervjuu): *Kui ikka telekas midagi räägitakse suitsuandurist, siis kohe vaatan ülesse, et kuule, kas see meie oma ikka töötab ka või. Jaa, ikka, meeldetuletuseks on head, täiesti soovitan.*

Üldised ootused tuleohutuse kampaaniatele

Fookusgruppides osalejad said võimaluse väljendada oma arvamust selles osas, mida nad ootavad tuleohutuse kampaaniatelt ning millised lahendused oleksid nende arvates mõjusad.

Nii eestikeelses kui venekeelses grupis peetakse reklaami juures oluliseks selgust ja konkreetsust, ning sõnumi arusaadavust. Negatiivsena nähakse seda, kui reklaam on pikk ja veniv.

R4 (Tallinn, eesti): *Nii jah parem, reklaam ei tohiks olla liiga pikk.*

R5 (Tallinn, vene): Siin on natuke see, et me tahame minna lihtsaks, aga reklaamide tegijad ja päästeamet, kes tellib, sooviksid kindlasti kaasaegseid ja atraktiivseid lahendusi. Aga tundub, et sõnum on keeruline, siis selle niimoodi esitamine on nagu raha kulutamine, tahaks pigem, et sõnum oleks lihtsam, olgu siis noomivam või selgem.

Eestikeelses grupis osalejad ootavad tuleohutuse kampaaniatelt rohkem positiivsust ning mingil määral tuuakse sedasama välja ka venekeelses grupis. Leitakse, et karmilt käskivas vormis esitatud informatsioon tekitab vastureaktsiooni ning ei saavuta seetõttu soovitud tulemust. Samuti ei peeta tuleohutuse reklaamide puhul mõjusaks traagikat ja õudust. Reklaamidelt oodatakse pigem seda, et veakäitumise asemel näidataks positiivseid eeskujusid.

R5 (Tallinn, eesti): Mul on ikka küsimus, kas see õudus peab ikka seal olema, õudsed pildid sageli kustutavad mõtlemisvõime... Võiks olla positiivne reklaam, kus tuleb lapselaps külla ja uurib vanaemalt, kas sa andurit kontrollisid, kas sa nuppu oled vajutanud, mina ei ulata, sina ei ulata, kes ulatab...

R4 (Tallinn, eesti): Kui on tõsine teema, võiks reklaam olla positiivne, ei pea ju olema kiiksuga või läbi naeruprisma. Võiks ju olla üks ilus reklaam.

R5 (Tallinn, vene): Positiivsust on isegi parem näidata. Kõik me teame ohtude kohta, et sünnist saadik on kõik ohtlik. Kuigi kõik ju teavad väga hästi, et teed ei tohi selleks mitte ettenähtud kohas ületada ning et suitsetada ei tohi, kõik seda teevad. Kui sulle hakatakse sellele veel kord osutama, siis vaevalt [et see meelde jääb]. Aga kui oleks midagi positiivset... Teisest otsast tuleb läheneda.

R1 (Tallinn, eesti): Jah, [kui öeldakse-] ära tee! võib tekitada vastureaktsiooni... Või tuleb kaitseraktsioon: et mis see sinusse puutub?

R5 (Tallinn, eesti): Mina tahaksin öelda, et olen ülitundlik negatiivsete uudiste suhtes, neid on meedia täis. Kui sotsiaalmeedias jagatakse mõnda positiivset klippi, siis tekib kohe hea tunne, et oled jälle inimeseks tagasi saanud. Seega võiks lahendada asju positiivsete asjadega, mitte põlevate vanainimestega. Ja üldse võiks inimesi rohkem kiita, sest pea kõigil on andurid ju kodudes olemas. /---/ Võiks edastada sõnumi, et tublid, et ära tegite, aga nüüd see väike konks, et kas tast ka kasu on.

R3 (Tallinn, eesti): Mitte, et „Kas sa oled teinud?“ Jahipüssiga selja taga.

R5 (Tallinn, eesti): Pigem jääb [näidetest, mida testisime] mällu veakäitumine, mida näidatakse, aga mitte, et kuidas.

Mõned vastajad nii eestikeelses kui venekeelses grupis leiavad aga vastukaaluks, et ohuolukorra näitamine tuleohutuse reklaamis on oluline ning see paneks inimesi oma käitumist muutma.

R7 (Tallinn, vene): Sellel [positiivsusel] vist ei oleks sellist mõju. See peaks ju millestki hoiatama. Esiteks, et on oht, ja teiseks, et see suitsuandur kaitseb selle ohu eest. Aga kui kõik on esitletud ilusti ja kenasti...

R6 (Tallinn, eesti): Aga siis ongi ju, et seda õudust ei tuleks, siis noorem inimene läheb järgmine päev aitama vanemaid.

R3 (Tallinn, eesti): Praegu on paha meenutada, aga kunagi ammu, pahal vene ajal, oli jube hea klipp keemiarelvarünnakust, et kui sul seda pole, siis juhtub selline asi, nii võiks olla ka andurite ja

asjadega, et kui sa ei kontrolli ja ei hoolda, siis võib juhtuda nii, et oled hauas. Korras, inimesele jääb meelde, et tuleb kontrollida, selle eest hoolitseda.

Enamasti peetakse reklaami puhul mõjusaks ka huumorit – see äratav nii eestikeelses kui venekeelses fookusgrupis osalejate hinnangul tähelepanu ja jääb paremini meelde.

R4 (Tallinn, eesti): *Inimestele jäävad meelde naljakad ja kiiksuga asjad.*

R6 (Tallinn, vene): *Kui on naljakas, meil see jääb meelde, anekdoot – see jääb meelde. Aga kui öeldakse formaalselt, et mine sinna, tee seda [keegi ei haka tegema]. Anekdoot jäi mulle meelde.*

Venekeelses grupis tuuakse välja idee, mille kohaselt tuleohutuse reklaamid võiksid inimestele edastada sõnumit - tasub väärtustada ja kaitsta seda, mis sul on.

R2 (Tallinn, vene): *Et tuleb remonti teha, et see on sinu kinnisvara ja selle hind on teistsugune [peale tulekahju], et võid nii enda kui lähedaste elu kaotada. Sellisel juhul see seletab palju, kui on sellised asjad. Väärtuslikud asjad.*

R6 (Tallinn, vene): *Kui palju teie elu maksab. Ja võrrelda seda suitsuanduriga.*

Eestikeelses grupis leitakse ka seda, et kui suitsuandurit kontrollima või patareisid vahetama peab liiga sagedasti, siis võib see tekitada inimestes vastureaktsiooni. Nõuet vahetada suitsuanduri patareisid kaks korda aastas peetakse selles grupis liiga sagedaseks. Venekeelses grupis leitakse, et regulaarne suitsuanduri kontrollimise kohustus võiks olla mõjus eakamatele inimestele, nooremad lähtuksid selles osas aga endiselt oma äranägemisest.

R5 (Tallinn, eesti): *Kaks korda aastas patareide vahetus on liiast, talupoja mõistus ütleb haahaa, pole need ju tühjad veel ja maksavad ka veel. Seda niimoodi suurelt näkku paisata, et vaheta 2 korda aastas...? /---/ Kui see muutub natukenegi ebaloogiliseks, siis inimene lükkab alateadlikult kogu reklaami endast eemale.*

R1 (Tallinn, eesti): *Ega see raske pole [suitsuandurit kontrollida], teeks küll, aga sisimas tunnen, et pole nii hädavajalik iga kuu seda teha.*

R4 (Tallinn, eesti): *Juba see 2 korda aastas[suitsuanduri patareide vahetamise] nõue on nagu patareide reklaam.*

R6 (Tallinn, vene): *[Kui öeldakse, et peab kontrollima iga nädal või iga kuu,] üldse ei hakata, see on ju inimfaktor, ei viitsi ju.*

R7 (Tallinn, vene): *Pensionärid hakkavad iga nädal enda juurde kutsuma. Kui oli öeldud, et tuleb iga nädal kontrollida, järelikult tule ja kontrolli. Nad on kohusetundlikumad.*

Venekeelses grupis tuuakse halva näitena välja ka reklaamide puhul esinev pealetükkivus ja liigne agressiivsus.

R6 (Tallinn, vene): *Teate, kui on sellised reklaamid, kui ohhetakse ja ahitakse, mu mees lülitab kohe välja, ta isegi ei kuula lõpuni, teda see häirib.*

R6 (Tallinn, vene): *Niigi oled ärritatud terve päeva jooksul, ja veel piiksub siin ja seal.*

Eestikeelses grupis tuuakse ühe probleemina välja info üleküllus reklaamides, mis segab selle vaatajat/kuulajat sõnumi vastuvõtmisel. Lisaks tuuakse välja asjaolu, et reklaamide üleküllus vähendab inimese võimet neisse süveneda.

R4 (Tallinn, eesti): *Reklaamid alati üle võimendatud, palju asju on koos.*

R3 (Tallinn, eesti): *Reklaamide üleküllus tekitab ükskõiksust.*

Mõlemas fookusgrupis osalejate hinnangul võiks tuleohutuse kampaaniates kajastada rohkem tuleohu vältimise võimalusi. Venekeelses fookusgrupis osalejad sooviksid lisainfot ka suitsuanduri paigaldamise, suitsuanduri kontrollimise ja hooldamise vajalikkuse, erinevate suitsuandurite ning tulekustutusvahendite kohta. Eestikeelses grupis peetakse oluliseks infot selle kohta, kuidas käituda olukorras, kui suitsuandur on mingil põhjusel tööle hakanud.

R6 (Tallinn, vene): *On vaja reklaami [suitsuanduri] kinnitamismeetoditega.*

R7 (Tallinn, vene): *Suitsuanduri kontroll. Vähesed teavad, et seda on üldse vaja kontrollida. Sellist infot vaja.*

R6 (Tallinn, vene): *Lisaks suitsuanduritele, on olemas veel muid seadmeid. Need samad tulekahjutekid kõõgi jaoks. Igal naisterahval peaks see pliidi kohal olema. Aga keegi ju ei tea. Poodides jalutatakse mööda ega teata, mis asi see on. Need samad tulekustutid, mille kohta me kõik teame, aga mitte keegi ei oska neid kasutada.*

3. KOKKUVÕTE

Kokkuvõtlikult võib uuringu tulemusena öelda, et kuigi esineb mitmesugust riskikäitumist, võib uuringus osalenud inimeste teadmisi tuleohu vältimise kohta pidada rahuldavaks. Puudulikumad on aga inimeste teadmised, kuidas tuleohu või tulekahju korral käituda. Suitsuanduri vajalikkusest ja kasulikkusest ollakse enamasti küll teadlikud, kuid anduri regulaarse hooldamise vajadus on enamikule inimestele võõras. Suitsuanduri hooldamine piirdub reeglina vaid patareide vahetamisega juhul, kui andur selle vajadusest helisignaali või vilkumisega märku annab. Väga levinud on seisukoht – suitsuandur hooldab end ise.

Võimalike kodus esinevate tuleohu teguritena toovad uuringus osalejad välja suitsetamist, elektriseadmete rikked, toiduvalmistamist ning hooletust lahtise tule kasutamisel. Ahiküttega majades elavatel vastajatel meenub esimeste ohtudena ka ahju või pliidi kütmisega seostuv. Enamasti seostatakse tuleohtu hooletu käitumisega. Eakamate sihtgrupis tunnetatakse ühe võimaliku ohuna ka vanusest tulenevat hooletust ja tähelepanu hajumist.

Enamikul uuringus osalenutest on olemas suitsuandur, kuid mitte kõigil ei ole see paigaldatud nõuetekohaselt. Teadlikkus suitsuanduri hooldamisest ja kontrollimisest on madal. Suitsuanduri paigaldamine ja kontrollimine on käesoleva uuringu andmetel probleemiks just eakamatele.

Elektrisüsteemi ja küttesüsteemi korrashoiu puhul võib välja tuua, et eriti eestikeelsetes 51-70-aastaste sihtgruppides tehakse vajalikke parandusi sagedasti ise. Venekeelse sihtgrupi esindajad pöörduvad nendes küsimustes sagedamini spetsialistide poole ning eakamate sihtgrupp kutsub reeglina spetsialisti või laseb hooldus- ja parandustöid teha pereliikmetel.

Teadmised tulekahju arengu kiirusest ning sobivast käitumisest tulekahju korral on sõltuvalt inimesest erineval tasemel. Kuid võib välja tuua, et tulekahju eluohtlikuks muutumise aeg sõltub uuringus osalejate hinnangul kohapealsetest asjaoludest ning materjalist, mis põleb. Tulekahju korral tuleb uuringus osalejate hinnangul kiiremas korras hoonest väljuda, kuid selles osas lisasoovitusi enamasti anda ei osata. Eakamate sihtgrupi puhul on probleemiks ka hädaabinumbri 112 tundmine, kuid teistes sihtgruppides on see teadmine olemas.

Sageli on inimestel, kes peavad ennast väga hoolikaks ning arvavad, et nende kodus ei ole mingisugust tuleohtu just kõige puudulikumad teadmised sellest, mida tulekahju korral tuleks teha.

Samuti võib öelda, et ahiküttega elamutes elavate inimeste ohutaju on parem neist, kes elavad keskküttega elamutes. Keskküttega elamute puhul esineb sageli arvamust „mul ei saa ju siin midagi põlema minna“. Seevastu ahiküttega majades on tuleohufaktoreid rohkem, kuid nendes elavad (või kunagi elanud) inimesed on teadlikumad.

Tuleohutuse alast informatsiooni saavad uuringus osalejad sagedasti meediast - televisioon, raadio, ajalehed. Nooremates sihtgruppides otsitakse informatsiooni tihti ka internetist. Meedias esitatud informatsiooni peetakse üldiselt väga usaldusväärseks. Eakamate sihtgrupp peab usaldusväärseks infoallikaks samuti pereliikmeid ja tuttavaid, vajadusel eelistatakse lisateavet küsida ka otse korstnapühkijate või tuletõrjujate käest.

Varasemate kampaaniate osas tunduvad uuringus osalejatele kõige tuttavamad kolme viimase aasta materjalid, mis on tõenäoliselt kõige paremini meeles. Vaid eakamate grupis on selles osas erinevusi - kõige sagedamini mäletatakse aastate 2009 ja 2010 kampaaniaid, kuid üldiselt mäletavad selle sihtgrupi esindajad varasematest kampaaniatest kõige vähem.

Üldiselt ootavad uuringus osalenud 35-45-aastased tuleohutuse kampaaniatelt enam positiivsust ning teavitamist läbi eekujude, mitte veakäitumise. Käskivas või traagilises vormis esitatud reklaamid tekitavad uuringus osalejate hinnangul vastureaktsiooni, läbi huumori edastatav sõnum püüab aga enam tähelepanu ning jääb paremini meelde. Venekeelses grupis osalejad rõhutavad, et tuleohutuse alane informatsioon võiks olla paremini kättesaadav ka vene keeles.

Teemasid täiendavateks uuringuteks

Käesoleva uuringu raames keskenduti tuleohutuse kampaaniatele ainult 35-45-aastaste, Tallinnas või Harjumaal elavate inimeste sihtgrupis. Kindlasti võiks edasistes uuringutes võtta fookusesse tuleohutuse kampaaniate mõju ja ootused kampaaniatele ka teistes sihtgruppides, selleks et saada kampaaniate osas laiapõhjalisem teave. Käesolev uuring näitas väga selgelt, et erinevate kogemustega inimestel ning erinevas vanuses ja eesti või vene keelt kõnelevate inimeste puhul on reklaamiideede vastuvõtt erinev. Siit tulenebki järeldus, et nõ üldiste kampaaniate aeg hakkab otsa saama, tuleb keskenduda väiksematele sihtgruppidele, kes tunnevad, et nad saaksid reklaamiga ennast identifitseerida ning tunda, et just nimetatud sõnum on nendele oluline ning arusaadav. Käesolev uuring tõestas ilmekalt, et sotsiaalse reklaami sõnumid vajavad kindlasti testimist, kusjuures laiendatud testimist, mis hõlmab ka testitavate eelnevaid teadmisi ja hoiakuid tuleohutusest, Tellija seekordne ülesande püstitus oli igati õige, lihtsalt edaspidi tuleb tööd planeerida kitsamate sihtgruppide kaupa. Need võimaldavad välja selgitada nii sihtgruppide ühisosa kui ka erisused.

Küllap vajaks uurimist, kuidas inimesed tulekahju korral tegutseksid. See temaatika on ennetustegevuse kõrval üks olulisemaid. Parem informeeritus suudaks tõenäoliselt vähendada ka tulesurmade osakaalu. Käesolev uuring näitas selgelt, et inimesed ei vaja mitte ainult meelde tuletamist, et suitsuandurite patareisid tuleb kontrollida, kuid nad vajavad teavet selle kohta, kuidas see peaks toimuma. Just nimelt konkreetsed käitumisjuhised erinevateks olukordadeks on elanike poolt oodatud. Ka käitumisjuhised peaksid olema ette valmistatud erinevate sihtgruppide kaupa sõltuvalt sellest, milline on sihtgrupi kogemus suhtlemisel erinevate mediakanalitega ning arusaamisega sõnumitest kui ka tähelepanuvõimest (näiteks vanemad inimesed vajavad pigem trükitud materjali, et selle juurde korduvalt tagasi pöörduda).

LISA 1. Vastajate profiil

Grupp 1. 51-70-aastased mehed, eestlased, Lõuna-Eesti elanikud.

Fookusgrupp 1A. Toimumiskoht Valga.

Värbamiskriteeriumid: Vastajate kodudes on tsentraalne küte, kuid täiendavalt köetakse ka eraldiseisvate elektriliste küttekehadega.

Osalejad:

R1_Valga: Mees, 59-aastane töövõimetuspensionär, elab ahiküttega eramajas.

R2_Valga: Mees, pensionär, elab keskküttega korterelamus.

R3_Valga: Mees, 57-aastane, töötab elektrikuna, 5. kuud haiguslehel. Elab keskküttega korterelamus.

R4_Valga: Mees, 54-aastane töövõimetuspensionär, otsib tööd. Elab koos elukaaslasega keskküttega korterelamus.

R5_Valga: Mees, 60-aastane töötu, elab üksinda keskküttega korterelamus.

R6_Valga: Mees, 63-aastane pensionär. Elab üksinda keskküttega kortermajas. Töötab tõstukijuhina.

R7_Valga: Mees, 65-aastane pensionär. Elab keskküttega kortermajas.

Fookusgrupp 1B. Toimumiskoht Puhja.

Värbamiskriteeriumid: Vastajate kodudes on ahiküte. Osalejad vastutavad oma leibkonnas ahjukütmise eest.

Osalejad:

R1_Puhja: Mees, 64-aastane pensionär, elab koos abikaasaga puuküttega eramajas.

R2_Puhja: Mees, 60-aastane pensionär, endine jurist. Elab ahiküttega eramajas.

R3_Puhja: Mees, 58-aastane töötu, elab üksinda ahiküttega eramajas.

R4_Puhja: Mees, 70-aastane pensionär, elab ahiküttega eramajas.

R5_Puhja: Mees, 54-aastane, teeb metsatöid. Elab üksi ahiküttega eramajas.

R6_Puhja: Mees, 58-aastane, töötab ehitusel. Elab koos naise ja lapsega ahiküttega eramajas.

Grupp 2. 51-70-aastased vene rahvusest ja vene keelt peamise suhtluskeelena kõnelevad Ida-Virumaa elanikud

Fookusgrupp 2A. Toimumiskoht Narva

Värbamiskriteeriumid: Kodus on tsentraalne küte, kuid täiendavalt köetakse eraldiseisvate elektriküttekehadega.

Osalejad:

R1_Narva: Mees, elab Narva-Jõesuus, 52-aastane töötu. Talvel elab kortermajas, suvel – eramajas. Eramajas on ahiküte, korteris on keskküte.

R2_Narva: Mees, 67-aastane pensionär, elab koos abikaasaga keskküttega kortermajas.

R3_Narva: Mees, 64-aastane pensionär, elab koos abikaasa, poja ja poja naisega keskküttega kortermajas.

R4_Narva: Mees, 55-aastane töötu, elab koos abikaasaga keskküttega kortermajas.

R5_Narva: Mees, 52-aastane töötu, elab keskküttega kortermajas.

R6_Narva: Mees, 70-aastane, pensionär, elab keskküttega kortermajas.

Fookusgrupp 2B. Toimumiskoht Kohtla-Järve.

Värbamiskriteeriumid: Jõhvi ja Kohtla-Järvel elavad inimesed, kellel on kodus ahiküte ning kes vastutavad oma leibkonnas ahjukütmise eest.

Osalejad:

R1_K-Järve: Mees, 63-aastane, töötav pensionär, elab Kohtla-Järvel 4 korteriga majas, ahiküte.

R2_K-Järve: Mees, tegeleb põllumajandusega, elab Kohtla-Järvel, eramaja, kodus on ahiküte.

R3_K-Järve: Naine, 63-aastane, pensionär, elab Kohtla-Järvel, eramaja 3 ahjuga.

R4_K-Järve: Mees, 72-aastane, pensionär, tegeleb põllumajandusega. Elab ahiküttega eramajas Kohtla-Järvel.

R5_K-Järve: Mees, 58-aastane, töötu, elab Jõhvis, ahiküttega maja 2 ahju ja pliidiga.

R6_K-Järve: Mees, 61-aastane, töötu, elab Kohtla-Järvel, ahiküttega eramaja.

R7_K-Järve: Mees, 50-aastane, töövõimetuspensionär, elab Kohtla-Järvel, eramaja ahiküttega.

Grupp 3. 34-45-aastased eesti keelt peamise suhtluskeelena kõnelevad Tallinna ja Harjumaa elanikud.

Fookusgrupp 3. Toimumiskoht Tallinn.

Värbamiskriteeriumid: Osalejad vastutavad oma kodus tehnika korrashoiu ja väiksemate remonttööde eest ning omavad eraldi elavaid pensioniealisi või pensionieelses vanuses üksinda või pensionäriperena elavaid sugulasi. Osaleja peab nendega suhtlema ja neid mõnikord aitamas käima.

Osalejad:

R1_Tallinn_eesti: Naine, 35-aastane, töötab assistendina, elab Tallinnas koos elukaaslasega. Elab korrusmajas 3-toalises keskküttega korteris, kasutab ka pörandakütet.

R2_Tallinn_eesti: Mees, 45-aastane, firmaomanik, iseendale tööandja. Pere on neljaliikmeline. Elab Tallinnas keskküttega majas. Elektriga lisaks ei küta.

R3_Tallinn_eesti: Mees, 45-aastane, töötab lihttöölisena mehaanika alal. Elan Tallinnas korrusmajas, kus on tsentraalküte. Elektriga lisaks ei küta. Leibkonnas on 4 inimest.

R4_Tallinn_eesti: Naine, 44-aastane, elab Tallinnas, gaasiküttega korrusmajas. Töötab personalispetsialistina. Elab üksinda.

R5_Tallinn_eesti: Naine, 45-aastane. Töötab kujundajana. Elab Tallinnas väikeses majas, kus on 9 korterit. Kodus on ahiküte, lisaks köetakse ka elektriradiaatoriga.

R6_Tallinn_eesti: Mees, 35-aastane. Töötab. Elab keskküttega korterelamus. Elektriliste küttekehade lisaks ei küta.

Grupp 4. 34-45-aastased vene keelt peamise suhtluskeelena kõnelevad Tallinna ja Harjumaa elanikud.

Fookusgrupp 4. Toimumiskoht Tallinn.

Värbamiskriteeriumid: Osalejad vastutavad oma kodus tehnika korrashoiu ja väiksemate remonttööde eest ning omavad eraldi elavaid pensioniealisi või pensionieelses vanuses üksinda või pensionäriperena elavaid sugulasi. Osaleja peab nendega suhtlema ja neid mõnikord aitamas käima.

R1_Tallinn_vene: Mees, 43-aastane, elab Tallinnas keskküttega korterelamus. Töötab.

R2_Tallinn_vene: Naine, 39-aastane. Elab Tallinnas keskküttega korterelamus. Töötab.

R3_Tallinn_vene: Naine, 45-aastane. Elab koos abikaasaga Tallinnas keskküttega korterelamus. Töötab.

R4_Tallinn_vene: Mees, 45-aastane. Elab koos emaga Tallinnas keskküttega korterelamus. Töötab.

R5_Tallinn_vene: Mees, 40-aastane. Elab koos abikaasa ja lastega Tallinnas keskküttega korterelamus. Töötab.

R6_Tallinn_vene: Naine, 36-aastane. Elab koos mehe ja 2 lapsega Harjumaal ahiküttega eramajas.

R7_Tallinn_vene: Naine, 42-aastane. Elab Harjumaal keskküttega korterelamus.

R8_Tallinn_vene: Mees, 35-aastane. Elab Harjumaal keskküttega korterelamus.

Individaalsed süvaintervjuud. Naised vanuses üle 70 aasta, eesti keelt peamise suhtluskeelena kõnelevad Tallinna ja Harjumaa elanikud.

Värbamiskriteeriumid: Osalejad elavad üksinda

R1_süvaintervjuu: Naine, eestlane, 77-aastane pensionär. Elab üksi keskküttega kortermajas Tallinnas. Varem küttis mõnikord lisaks ka elektrilise puhuriga. Tervisepiiranguid pole.

R2_süvaintervjuu: Naine, eestlane, 85-aastane pensionär. Elab valdavalt üksi, v.a. nädalavahetused. Elab ahiküttega eramajas Harjumaal. Harva kütab elektriradiaatoriga. Tervisepiiranguid pole.

R3_süvaintervjuu: Naine, eestlane, 79-aastane pensionär. Elab üksi keskküttega kortermajas Tallinnas. Mõnikord kütab lisaks elektriradiaatoriga. Olulisi tervisepiiranguid ei ole.

R4_süvaintervjuu: Naine, eestlane, 78-aastane pensionär, töötab osalise koormusega. Elab üksi ahiküttega korterelamus Harjumaal. Mõnikord kütab lisaks elektriradiaatoriga. Tervisepiiranguid pole.

R5_süvaintervjuu: Naine, eestlane, 77-aastane pensionär. Elab üksi ahiküttega eramajas Harjumaal. Kütab mõnikord lisaks elektriradiaatoriga. Nägemispiirang, ajutiselt liikumispiirang.

R6_süvaintervjuu: Naine, eestlane, 79-aastane pensionär. Elab üksi keskküttega kortermajas Tallinnas. Mõnikord kütab lisaks soojapuhuriga. Raske liikumispuue.

R7_süvaintervjuu: Naine, eestlane, 75-aastane pensionär. Elab üksi keskküttega korterelamus Tallinnas. Mõnikord kütab lisaks elektriradiaatoriga. Suitsetab. Tervisepiirang, liikumispiirang-käib kepiga.

R8_süvaintervjuu: Naine, eestlane, 79-aastane pensionär. Elab üksi ahiküttega eramajas Harjumaal. Elektriliste küttekehade lisaks ei küta.